

Fig. 1. Tisted. Ydre, set fra Nordøst.

E. M. 1938

TISTED KIRKE

Skønt Tisted først fik Købstadsprivilegier i Begyndelsen af 1500'erne, har allerede den middelalderlige Landsby været en driftig Handelsplads, der konkurrerede med Hovsør i Østerild Sogn, og Børglumbisperne, hvem Byen tilhørte indtil 1536, ejede i Tisted en Bispegaard, hvorom Bisgaardsstræde endnu minder¹. Hermed stemmer, at dens romanske Kirke efter de bevarede Enkeltheder at dømme har været baade anselig og smuk, medens Kirkens sengotiske Ombygning sikkert har Sammenhæng med Byens Vækst til Købstad. Angaaende Traditionen om Kong Hans' Tilknytning til Bygningen og senere arkitekturhistoriske Kilder, se S. 36.

Kirken har muligvis været viet til *Vor Frue*. Maria i Solgisel, der ses som Centralfigur i den gamle Altertavle, er endnu Købstadens Vaabenmærke, tidligst kendt fra et 1584 brugt Benaissancesegl². Derimod har S. Nicolaus sikkert ikke været Værnehelgen (se S. 48).

1914 gik Kirken over til Selveje.

I Middelalderen laa der udenfor Byen et *Kapel*, ved Dragsbæk, knap en Kilometer Vest for Kirken. 1546 tillod Christian III. Borgerne at nedbryde Kapellet og bruge Materialerne til Istandsættelse af Raadhuset³; saa sent som 1858 fandtes synlige Rester⁴. Endnu henimod Aar 1800 holdtes paa Stedet et Marked, som efter Ruinerne af Bygningen kaldtes Kappelsten Marked⁵. Ifølge Sagnet var Kapellet »opbygget for en særegen Del af Folket under en Bansættelse, med hvilket samme af de katolske Gejstlige var belagt« (Kaldsbog).

Til Kirken er knyttet de almindelige *Vandresagn* om stenkastende Trolde eller Kæm-

per, ligesom Sagnet ogsaa tillægger Kirken en Løngang fra Taarnet til Kapellet ved Dragsbæk⁴. Ifølge Thuras Beskrivelse skal Kirkens Østende være tilbygget »i Muncke-Tiiderne af en Jomfru, da boende i Faartoft« (sml. Gravsten 2).

Vest for Tistedes gamle Bykærne, som ligger ret lavt ved Kyst og Havn, er Kirken rejst paa en Højning, der har Fald til Øst ned mod Storetorv og til Nord mod den fra Torvet stigende Vestergade. Syd for Bygningen breder sig paa Bakkeplateauet den plane, rummelige Kirkegaard, nu nedlagt, men bevaret som træbevokset Grønning, der mod Vest (Markedspladsen) hegnes af kløvet Granitmur, mod Syd af et gammeldags Stendige. Nord for Kirken findes en Tilkørselsport med nygotiske Støbejernspiller⁶.

Kirken er en sengotisk Langhusbygning, bestaaende af Hovedskib, nordre Sideskib og Taarn. Sideskibets Endefag i Øst og Vest er 1863 ombyggede og udvidede til Sakristi og Vaabenhus. Orienteringen afviger lidt til Nord.

I de gotiske Mure er der brugt saa mange *Granitkvadre af en romansk Bygning*, at man i Hovedsagen kan danne sig en Forestilling om Stedets ældste Stenkirke, skønt den nu er ombygget i Blind og Grund. Paa Langhusets Østgavl, hvor Kvaderklædningen naar en Højde op mod 4 m, sidder nederst en 6,8 m lang Række af Sokkelkvadre med »attisk« Profil, hvis Hulstav og nedre Rundled er brede og svage. (Fig. 5 A). Under Gavlens Støttepiller er der brugt to krumhugne Apsiskvadre med samme Profil. Højere i Muren findes, nu samlede paa een Række, fem pragtfulde Billedkvadre (Fig. 3, sml. Ældre nordisk Architektur 1. Saml. 1. R. Pl. 2), den midterste med et stærkt fremtrædende, modvendt Mandshoved med markeret Overskæg, mandelformede Øjne og vulstagtige Øjenbryn. De fire andre, 53 cm høje Kvadre har Basrelieffer, to med elegant formede, romanske Løver, to med Rosetter i tilsvarende Stilformer. Paa Langhusets Sydside, hvor Kvaderklædningens største Højde er o. 2,5 m, findes i det næstøstligste Fag to Rækker Sokkelkvadre, den nedre skraakantet, den øvre attisk profileret, men delvis uden det nedre Rundled, der kun markeres af en Fure (Fig. 5 B). En enkelt af disse Profilkvadre er krumhugget, og to Hjørnekvadre sidder under næstøstligste Støttepille. I Skibets Sydmur er der kun skraakantede Sokkelkvadre (to Hjørnekvadre under en Støttepille). I Fag 3 har en Kvader et rektangulært Stenhuggerfelt, i Fag 5 sidder en Billedkvader med en indhugget Løve, nu vendt paa Hovedet (Fig. 4). Under Taarnet er brugt et Par profilerede Sokkelkvadre af Type Fig. 5 B og en skraakantet, krumhugget Apsiskvader. I Sideskibets Nordmur findes, over høj, gotisk Syld, en Række Skraakantkvadre og, nærmest Sakristiet, to Profilkvadre, og i Byens Museum opbevares to, 90 cm lange Sokkelkvadre af Type Fig. 5 B, den ene med Stenhuggerfelt ved Underkanten. Endvidere er der i de østre Dele af Midtskibets Overvægge, under Tagværket, indsat en Række krumhugne Apsiskvadre. Det er meget tydeligt,

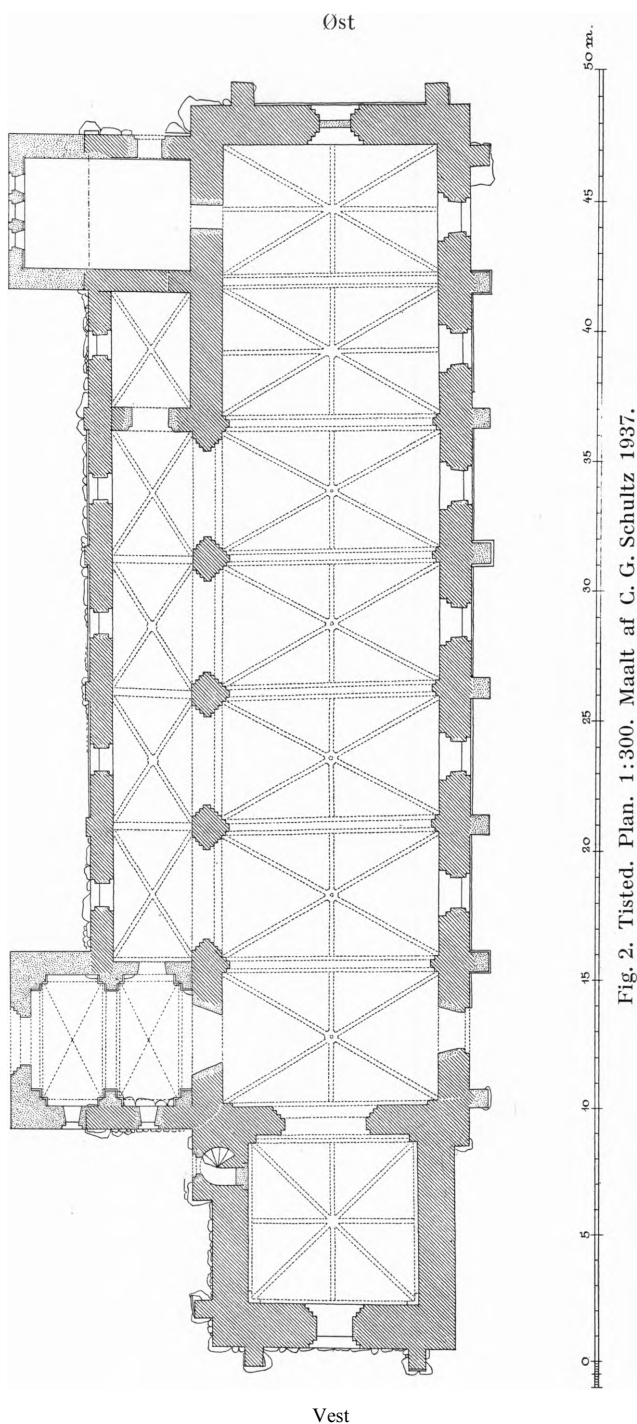

Fig. 2. Tisted. Plan. 1:300. Maalt af C. G. Schultz 1937.

Fig. 3. Tisted. Billedkvadre i Korets Østmur (S. 30).

E. M. 1938

at man i Langhusets Østparti særlig har brugt Kvadre fra den romanske Kirkes østlige Dele. Granitkirken maa have haft Apsis og Kor med Dobbeltsokkel, medens Skibet synes at have nøjedes med enkelt Skraakantsokkel, og ved Hjælp af Billedkvadrene knyttes Bygningen stilhistorisk sammen med andre af Amtets Kirker (se Kunsthistorisk Oversigt).

Af Dørkarmsten er intet bevaret paa Stedet, men det er muligt, at Dørene har haft Søjleportaler. I Tisteds Nabokirke Sennels (Hillerslev Hrd.) findes et Par løstliggende Granitsøjletromler, der vistnok ikke hører hjemme i Sennels og kan tænkes at være ført dertil fra Købstaden.

Den *sengotiske Langhuskirke*, Hovedskib og nordre Sideskib, er bygget o. 1500. Bortset fra de romanske Kvadre er dens Mure af *Munkesten* i Munke-skifte (Stenenes Farve er vistnok overvejende gul; Stenmaal: o. 28 x 13—13,5 x 8,5 cm; fem Skifters Højde 49 cm; Fuger rillede med Murske). De arkitektoniske Detailler er saare enkle. Hovedskibets stærkt flikmurede, delvis fornyede Støttepiller er alle, selv ved Østhjørnerne, retvinklet placerede, og de naar ikke helt op til Murkronen. Østmuren, hvori der er et 1814 lukket, spidsbuget og flerfalset Vindue, har i Taggavlen tre spidsbuede Højblændinger, flankeret af to smaa Cirkelfelter. Sydmuren, hvis Vinduer er spidsbuede og falsede, har aldrig haft Gesims, men under Tagskægget er der paa de to østlige Fag et Savskifte, paa de fem Vestfag en fordybet Frise med fremtrædende, rudestillede, kvadratiske Sten, maaske Gulvfliser. I det næstvestligste Fag spores et tilmuret Dørsted, og den nuværende Syddør i Vestfaget, med nyere, fladbuet Aabning i spidsbuget Spejl, er da næppe oprindelig. Norddøren er helt ombygget sammen med Vaabenhuset. Det nordre Sideskib, som ganske skjuler Hovedskibets Nordside, har paa Ydermurene ikke Støttepiller, men svage Lisener, der bryder Retkantgesimserne; Vinduerne svarer i mindre Format til Sydsidens.

Indre. Det rummelige Hovedskib, som virker bredt og lavt, overdækkes af syv i Hovedsagen ensartede Hvælv, hvilende paa 1863 ommurede Væg-piller, hvis Kragled nu dannes af to spinkle, retkantet fremspringende Skifter med et Munkestensskiftes Mellemrum (se Fig. 6). De falsede Gjordbuer er udpræget fladrundbuede; Hvælvenes Halvstens Ribber løber ikke ned paa Krag-

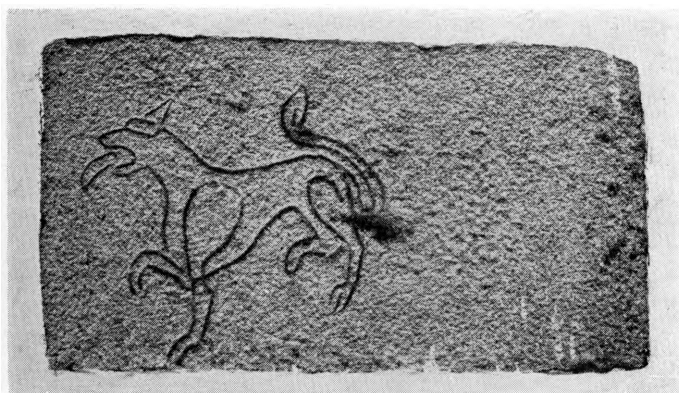

Fig. 4. Tisted. Billedkvader i Skibets Sydмур; her retvendt; Løven optrukket med sort Farve (S. 30).

E. M. 1938

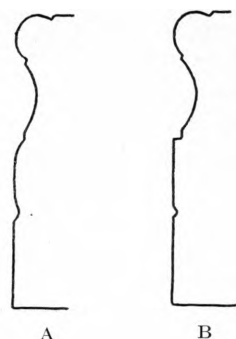

Fig. 5. Romanske Sokkelsten. 1:10. Maalt af C. G. Schultz 1937 (S. 30).

baandene, men har under deres vandret afskaarne nedre Ender en lille Konsol i Form af et Ægsegment vistnok fra 1863; Kapperne er ret buklede. I Hvælv-detaillerne er der nogen Forskel paa Kor og Skib. De to østlige Hvælv er otte-delte, og Kapperne er indbyggede i Væggene uden Markering af Skjoldbuerne; i Rummets Østhjørner har der aldrig været Vægpillen, og den østligste Gjordbue er ikke ført til Gulvet, men hviler paa 1863 murede, pudsede Konsoller med Ægsegment under sig. De fem vestlige Hvælv er seksdelte, idet de kun har Hjælperibber i Kirkens Længderetning, og medens Kapperne er indbyggede i Syd væggen ligesom i Koret, er der paa Vest- og Nord væggen spidsbuede, falsede Skjoldbuer, hvorunder lave Arkader af samme Form aabner sig ud til nordre Sideskib. Af Sideskibshvælvene er det østligste og det vestligste forsvundet ved de senere Ombygninger (Rester af det gamle Hvælv findes paa Loftet over Vaabenhuset), og det næstøstligste Fag, der aldrig har haft Bueaabning ind til Koret, er afskilret ved en Tværvæg. De bevarede seks Sideskibshvælv er almindeligt krydsdelte, uden Skjoldbuer; deres ret styltede Gjordbuer hviler paa Konsoller som i Koret, men har maaske oprindelig været ført til Gulvet. Alle Kirkens Hvælv har Overribber af Helstensbredde med Trin af rulskeftestillede Sten; kun det næstøstligste Sideskibshvælv afviger herfra ved at have helt rulskeftemurede Overribber.

Et nøjere Indblik i den gotiske Bygning's Tilblivelse giver *Forholdene* paa Loftet over *Hvælvene*. Korpartiets Murværk er her særdeles omhyggeligt behandlet, og den af Taget dækkede Nordside har ligesom Sydsiden baade Savskifte og Støttepillen, hvis aftrappede Oversider har været teglhængte; man ser lidt Mørtelkalk og smaabitte Stumper af Munketagsten. Den næstøstligste Støttepille (mellem det nuværende Sakristi og Berregaards Kapel) har paa Nordsiden en staaende Fortanding, som begynder 127 cm under Pillegesimsen, medens 3. Pille fra Øst har glat Nordside, skønt Kapellets vestre Skillevej

er ført ind imod den. Fra første Færd har man altsaa ikke regnet med et Sideskib, men man har sikkert paabegyndt en selvstændig Sakristibygning udfor Korets Østfag. Nede i Kirken ses da ogsaa, at Skillemuren mellem det nuværende Sakristi og Berregaards Kapel er opført før Sideskibets nordre Ydermur.

Tæt Vest for tredje Støttepille, o. 50 cm Vest for Gjordbuen, mellem Langhusets to Hvælvingstyper, findes i Hovedskibets Nordmur en staaende Fortanding, som viser, at Murens østre Del er ældre end dens vestre. Østpartiets Mur er sværest, saaledes at begge dens Flugter, baade den indre og den ydre, springer o. 6 cm frem foran Vestpartiets, og af dettes Skifter bøjer nogle sig for at naa ind mellem Østpartiets Tænder, hvis Bredde ogsaa har gjort det vanskeligt for Murerne at gennemføre Fugebehandlingen. Vest for Øgningslinjen er Murværket i det hele mindre sirligt; der er her mellem Munkestenene blandet Kridtkvadere, og i alle fem Vestfag findes afsat en vandret, 3—4 Skifter høj, ret uregelmæssig Fordybning, beregnet til Støtte for Sideskibets Tagværk. Dog er heller ikke hele dette Murparti bygget i een Støbning; ogsaa mellem Fag 5 og 6 fra Øst er der en staaende Fortanding, hvis Vestparti synes at være det ældste, selvom Forholdene ikke er saa tydelige som ved den østre Øgningslinje.

I Langskibets Sydmur er der ingen sikkert kendelige Øgninger, men de nysnævnte lagttagelser stemmer med de oprindelige *Tagværker*, af Eg, med tappede Spærstivere og to Sæt bladede Hanebaand. I Hovedsagen ensartede over hele Langhuset har de afvigende Nummersystemer over Bygningens forskellige Dele. Korpartiets Tagværk, hvis Murremme ender mellem Fag 2—3 fra Øst, er ejendommeligt nummereret fra Vest til Øst med Arabertal (Fig. 7), skaarne med Huljern. Over Vestpartiet har Tømmeret i Syd stemmede Firkanter, i Nord hugne Stregnumre med Stik, begge begyndende i Øst. Vestligst er der en lignende, men lidt afvigende Nummerrække. Sideskibets Spær er som lange Skalker fæstede paa Hovedskibets Tagværk.

Af disse mange Enkeltheder kan man danne sig en Forestilling om Gangen i Kirkens sengotiske Ombygning. Man maa have begyndt med at nedrive det romanske Kor og at rejse det nye Korpartis Nordmur, og man har rimeligvis fuldendt de to Korfag med Tagværk og Hvælvinger, inden man tog fat paa Vestpartiets Ombygning. Af dette synes Sydmuren og Vestmuren at være bygget før den midterste Del af Nordmuren. Sideskibet er samtidigt med Hovedskibet, og mer end ganske kortvarige Standsninger i Byggearbejdet betyder Øgningerne ikke.

Skibet har ingen særlig Vestgavl, og *Taarnet* hører sikkert fra første Færd med i den sengotiske Byggeplan. Taarnrummet, der aabner sig mod Skibet med en spids, flerfalset Taarnbue, overdækkes af et ottedelt Hvælv (Overribber som Langhusets). Et anseligt, flerfalset Vestvindue flankeres i det

Fig. 6. Tisted. Indre, set mod Vest.

E. M. 1939

ydre af to smaa, lave Støttestøtter. Taarnvindetrappen har oprindelig haft Adgang fra det indre; nu er Tilgangen gennem en højsiddende Yderdør, hvortil en nymodens Fritrappel med Trin af sort, rhinsk Lava fører op. Trappe-cylinderen har Loft af fladbuede Binderstik, men ingen Spindel; af de to øvre Døre fører den ene til Skibets Tagrum, den anden til Taarnets Mellemstokværk, der har et rundbuet Syd vindue og midtvejs i Væggene en Række store Bomhuller. Klokkestokværkets Glamhuller (eet mod Nord, to til hvert af de andre Verdenshjørner) er rundbuede og falsede; over de to østre er der en lille Cirkelblænding. Alle fire Taarnsider krones af kamløse Gavle med Blændinger, hvis stigende Tvilling-Rundbuer hviler paa skraafasede Konsoller. Paa Nordgavl er Blændingstallet 7, paa de andre Gavle kun 5, men i Vest er Blændingerne delt med lave tvillingrundbuede Inderfelter, og i Øst findes en lignende Deling, omend Rundbuerne her veksler med Trappestik. Den enklere Sydgavl er ombygget i senere Tid, maaske 1774, hvilket Aarstal læses i Jernankre længere nede paa Taarnet. Den gennemførte Anvendelse af Rundbuer, som er karakteristisk for Nordjyllands yngste Murstens-Gotik, viser, at Taarnet først er fuldent i Begyndelsen af 1500'erne. Forbilledet til dets øvre Afslutning er sikkert Ribe Domkirke, og ligesom dér har der vistnok i Tisted fra første Færd været et Spir af Tørninglensk Type. Det nuværende, der rejser sig som Rytterspir over de krydsende Saddeltage bag Gavlene, er ottesidet, af blytækt Fyrretømmer, med Vejrhane paa en i et Kors endende

Fig. 7. Tisted. Nummertal i Korpartiets Tagværk (S. 34).

Vindfløj. Efter dets sidste Istandsættelse 1884 (Arkitekt F. Uldall) opgives Højden til 44 m.

Da Taarnet i Begyndelsen af 1700'erne var brøstfældigt, skrev Præsten Johannes Dauw en versificeret Henvendelse til Kong Frederik 4., der i 1705 besøgte Tisted, og bad ham om at lade det reparere, et Ønske, Kongen imødekom det følgende Aar. Taarnet blev derfor forsynet med følgende nu forsvundne Indskrift⁷:

»Kong Hans, som Tistæd først besaae,
Han lod det Spir opsette,
Som Konning Friderich bød staae
Og hjalp igjen til rette.
A(nn)o 1706.«

Samme Aar blev ogsaa Vejrhanen, der første Gang omtales 1668, »Koken paa Spiret«, nedtaget; den førtes til Aalborg og tilbage igen, tre Fløj stænger med Krølværk blev gjort, og Mændene fik 01 og Brændevin før de gik til Spiret og siden de kom ned fra Spiret igen (Rgsk.)⁸.

Foruden om Taarnet giver Kirkeregnskaberne flere andre Oplysninger om Bygningens Tilstand og Istandsættelser til forskellig Tid: 1613, 1616 og 1623 omtales Taarnet som »bygfældigt«; 1648 fik Willumb Blymester i Tisted Betaling for »Bly at støbe af ny paa Taarnet og Kirken«. I Begyndelsen af 1650'erne fornyedes eller udbedredes de fleste Støttestykker fra Grunden. 1700 »paahug og opmurede Murmester Godske Christensen en ny Dør paa Muren i Vaabenhuset til Kirkens nye Gang [v: Sideskibet], Snedkeren gjorde en ny Dør dertil med Beslag af det gamle Jern, og Smeden en Stoklaas«. 1718 havde Murmester Conrad Kielsen et mindre Reparationsarbejde for 40 Rdl.; 1741 var der en større Istandsættelse ved Murmester Daniel Hopp i Aalborg (2874 Rdl.); 1751 udførte Peder Murmester og 1768 Frederik Springer noget Murerarbejde. 1814 blev Bygningen grundigt eftergaaet og istandsat for 10000 Rdl. ved Murmester Jens Kløv: »Muren skal udvendig spækkes, nye Mursten indhugges, to Gange kalkes gul som tilforn . . . nordre Udskud [Sideskibet] overstryges med graa Farve efter Kampestenenes Kulør som tilforn . . . Alle Piller paa Sydsiden forsynes med ny Beklædning . . . Det beskadigede Vindue i østre Ende skal nedtages, hvad Glas og Bly angaar, Hullet rigtig tilmures«.

Sideskibet kaldtes o. 1700 Kirkens nye Gang (Rgsk.) og endnu i Mands Minde »Brændevinsgangen«, hvilket skulde komme af, at man undertiden

tyede ind i denne Gang for at styrke sig ved Mad og en Dram, naar Gudstjeneren trak længe ud (sml. Nykøbing S. 68).

Ved en Hovedstandsættelse 1863 (Arkitekt H. C. H. Wolff) fik Bygningen sit nuværende Præg. Sideskibets østre og vestre Ender udbyggedes, med Bi-beholdelse af de gotiske Flankemure, til Sakristi og Vaabenhus, begge af smaa Mursten i ny-gotiske Stilformer, med kamløse Blændingsgavle. Alle Kirkens aabne Vinduer fik Støbejernsstel med ætsede Krydssprosser paa Glasset. I det Indre blev Vaabenhuset overdækket med to ribbeløse Hvælv, mens Sakristiet fik fladt, pudset Loft; Hvælvingspillerne i Skibet og Konsoller i Kor og Sideskib opmuredes.

Bygningen staar nu hvidkalket, alle Tagene blytækte; paa Sakristitaaget læses: »C Z 1875«. Det Indre er glatpudset og hvidkalket med enkle kalkmalede Dekorationer fra 1936 paa Skjoldbuer og Arkader⁹. Af en Dekoration fra Midten af 1800'erne er der kun bibeholdt en Prøve i det Berregaardske Kapel.

Solur af Kalksten paa Taarnets Sydside.

INVENTAR

Alterbordet er nyt. Af †*Alterklæder* nævnes 1663 to gamle, det ene med Silkefrynser. 1738 anskaff'edes for de Berregaardske Legatpenge et Alterklæde af rødt Fløjel »med Guldbremme nedenom, ved Enderne og tvært over for hvert Hjørne, underforet med rød Bomersie, og midt paa syet Herrens Navn [med hebraiske Bogstaver] i sin Gloria eller Herlighed og en Palmekrans udenom, med Aarstal 1738«. Foruden dette nævnes 1739 et andet af rødtribet, guldblommet Silketøj, til hvilket hører »et Omslag af forbemeldte Tøj med Silkefrynser«, samt et tredie, gammelt, rødt, af Linned og silkeblommet Tøj med Frynser ovenom (Rgsk.).

Altartavlen er et Maleri, Kristus og den samaritanske Kvinde, sign. »A. Dorph 1890, Joh. 4«, i samtidig Ramme med Rundbue over korintiske Søjler, efter Tegning af Arkitekt F. Uldall.

Den tidligere *Altartavle* (Fig. 8) er en anselig, sengotisk Fløjtavle fra o. 1520. Midtskabet, der er nyt med Undtagelse af Snitværket, rummer tre store Figurer, Maria med Barnet, trædende paa Maaneseqlen, mellem Apostlen Paulus, af hvis Sværd kun Hæftet er gammelt, og Maria Magdalene, med snoet Salvekrukke og klædt i Modedragt med poset Hovedsæt, Pufærmer, nedringet Kjoleliv og Smykkekæde om Halslinet. I Fløjene, hvis Rammeverk er velbevaret (233 x 96 cm) staar de tolv Apostle. Figurstilen er maniereret, med knitrende Foldekast, Overlegemerne forholdsvis smaa, Armene korte og Hæn-

derne meget spinkle. De to kvindelige Hovedfigurer har høje, runde Pander, spinkle Næser og korte Munde med ret svulmende Overlæber; især Magdalene viser Paavirkning fra Claus Bergs Stil¹⁰. Apostlene er livfuldt karakteriserede, med indfaldne Kinder, markerede, krumme Næser og ofte rynkede Bryn. Den dygtige Billedskærer har ogsaa skaaret andre Figurer, som nu er anbragt i Forbindelse med Tavlen: Paa Midtskabets nye, gotisk profilerede Skillebrædder staar to Smaastatuetter, o. 40 cm høje, Maria og Johannes, oprindelige Sidefigurer til et Krucifiks. Over det øverste Rammestykke er der endvidere anbragt to noget større Figurer, o. 70 cm høje, begge fornemme, skæggløse Mænd med kroneagtigt opkrammede Hatte, den ene med Bæger, den anden, der er i knælang Kjortel med en lille Pibelinning om Halsen, med løftet højre Haand, antagelig to af de hellige tre Konger. Tavlens oprindelige Ornamentik er gaaet tabt, selv paa Fløjene er de gotiske Bueslag over Apostlenes Hoveder fjernede o. 1717 og erstattede med Guirlander. Samtidig er Stafferingen grundigt fornyet over Rester af den oprindelige Farvegivning. Paa Fløjenes Fodskamler læses i gylden Skønskrift:

»Apostlene de Hellig' Mænd, vor lesum saae og horte,
Os Sandheds Ord ved dem blef send, da Guds Aand dennem rørte;
Gud hielpe os at blive fast ved denne Sandheds Lære,
Lad Kietteri og anden Last din Kirche ey vanære.
Da Envold Berregaard hand saae sit Hvilested tillaufvet,
Og Herrens Alter pialted staae af Ælde slet forhaufged,
Loed hand og Hustrue Anne Søb Guds Alter her oprette,
Og denne Ziir, før de skuld døe, her til Guds Ære sette.«

Ved denne Lejlighed blev Midtskabet erstattet af et Maleri af Nadveren, paa Træ, sign. »J. J. Trane A(nn)o 1717 d. 22. Sept.«, flankeret af glatte Pilastre; Tavlen kronedes af tre Topgavle med Løvværk paa Siderne; i Midtgavlen anbragtes Maria med Barnet og i Mellemrummene mellem Gavlene Paulus og Magdalene, mens fire mindre Figurer, nemlig de to bevarede hellige Konger og Smaafigurerne af Maria og Johannes, stod paa de to Sidegavle, i hvis Felter maledes Frederik 4.s og Dronning Louises dobbeltslyngede Navne-cifre¹¹.

Da Tavlen 1890 blev afløst af den nuværende, blev den restaureret¹²; Tranes Maleri, der nu er ophængt i Taarnrummet kronet af de to Fløjgavle, erstattedes af de tre udskaarne Hovedfigurer; under disse anbragtes et Brædt¹³, vistnok af den gotiske Predella, men med et Nadverbillede fra o. 1600, noget stift, men omhyggeligt og detailleret malet i Manieristfarver; til Siderne Nadverordene i Fraktur, hvorunder skimtes Skrift, flankeret af stærkt tilspidsende Søjler, der bærer Hvælvinger, hvoraf Overdelen nu er borte. Indskrifterne slutter med et Aarstal 1630, hvis to sidste Cifre er nymalede og maaske urigtige.

Fig. 8. Tisted. Tidligere Altertavle (S. 37).

V. Thorlacius-Ussing 1920

Paa Fløjenes Ydersider spores svage Rester af Versaler, som kan være samtidige med Nadverbilledet. Tavlens og Figurernes Barokstaffering er senere opmalet og ændret, især paa Fløjene; bedst bevaret er den paa de store Figurer. Rammeværket er egetræsaadret. Paa Midtskabets nye Skammel er malet det uhjemlede Aarstal 1480. Tavlen er nu opstillet i Taarnrummet.

Altersølv. Kalk (Fig. 9) af kbh. Prøvesølv 1792, 26,5 cm høj. Den runde Fod er prydet med en kraftig Bladstav, den lille Knop med indcirklede Firbladsrosetter; Bægeret har forneden buklede Stave og under Mundranden en Bort med Bølgeornament (løbende Hund kombineret med Spiraler); alt Prydværket er drevet og ciseleret. Under Foden graveret Skriftekrift: »Bekostet af Legati Berregaardiani Renter Ao 1792« samt indprikket: »Vog 73 Lod 1 qt«; Mestermærke for P. Hagen (Olrik 416). *Disk*, samtidig, med graveret Cirkelkors midt i Bunden; paa Undersiden foruden samme Giverindskrift og Stempler som Kalken: »Vog 20 Lod 3 qt«. —1620 gjordes en †*Kalk* og †*Disk* af 16 Lod Klipping Sølv, som Kirken havde »til Bedste«, og som sagdes at stamme fra en ældre Kalk. Guldsmiden synes at have bibeholdt Dele af en Kalk fra sengotisk Tid, thi i en Inventarfortegnelse fra 1739 siges: »Forgylt Sølvkalk med et lidet, tilnaglet, støbt Krucifix paa Foden og disse Munkebogstaver

[efter Aftegningen er det Versaler] paa nederste Rand: Calix b[e](a)te(?) Marie v(ir)ginis (»den salige? Jomfru Marias Kalk«); dertil et forgyldt Patel eller Disk med et støbt Sølvkrucifix og 2 Qvindebilleder [d. v. s. Korsfæstelsesgruppe] naglet paa Bredden; vog 33½ Lod«; begge Dele solgtes efter Direktørernes Resolution af 25. Aug. 1792 ved offentlig Auktion til Didrik Galtrup til Højris. 1641 nævnes, at Kirken har tre Kalke og Diske, 1663 omtales kun to Sæt, det ene forgyldt, det andet ubrugeligt. 1670 fik Kirken foræret en †*Kalk* og †*Disk* (1739 omtalt som maadelig) af »SI. Margrethe Doct. Rønings«, hvorpaa var »udstukket«: »Margrethe sal. Peder Madsens i Thisted haver foræret og givet denne Kalk og Disk til Capellanen der sammesteds og siden hans Efterkommere Aar 1670«; vejede 18 Lod og 2 Kv.

Vinkande (Fig. 9) af kbh. Prøvesølv 1792, 40,5 cm høj. Foden har Bladstav som Kalken og den pæreformede Beholder lignende Bukkelstave; den volutformede Hank er rundstavriflet, Mundranden formet som en baand-omvunden Knippestav; Laaget har en Bort med Spidsovaler og Firblade og derover en stor Akantusroset, kronet af en Pinjekogle-Knop; Giverindskrift og Stempler som Kalken samt »Vog 172 Lod 3 qt«. — 1587 skænkede Borgmester Anders Nielsen og Hustru Maren Griis »af god Vilje« en †*Sølvpibekande* paa 107 Lod (Rgsk.); den omtales i Regnskaberne gennem flere Aar, sidst vistnok 1768, da Guldsmid Niels Klein fik 6 Rdl. for Sølvarbejde ved den store Sølvkande, som bruges at hente Vin i. 1739 nævnes en stor, høj †*Sølvkande*, »staaende paa tre Løver, med en forgyldt Penge i Laaget, paa den ene Side Jonathan afbildet at trøste David, paa den anden David at slaa Goliath; derpaa udgravet: A(nn)o 1659 haver erlig og velagte Mand Laurids Justsen, Borger i Thisted, og hans Hustru Kiersten Thomesdatter givet denne Sølv Kande til Thisted Kirke for et Begravelse Stæd og Sten, som overligger, her i Thisted Kirke. Laurids Justsen. Kirsten Thomesdatter. — Nedenunder Skrift foran findes ligeledes derpaa Christi Korsfæstelse i Kanten; vejer i alt med Sølvvægt 100 Lod«. Denne Kande blev solgt ved samme Auktion som Kalken fra 1620 og tilfaldt Henrik Knakkegaard. 1641 nævnes en †*Tin Halvkande*, 1712 og 1739 en *Tinkande* »at hente Vin i« paa 5 Skaalpund, muligvis den samme.

Oblatæske af kbh. Prøvesølv 1792, cirkulær, 13,4 cm i Tværmaal. Over Fodranden en Pærestav, ellers glat; samme Giverindskrift som Kalken og indprikket »Vog 47 Lod«; Mestermærke for Chr. Werum (Olrik 117). 1614 havde Kirken kun en Oblatæske af Blik, men 1667 skænkedes en †*Oblatæske* af Sølv »med Vindrueknop midt paa Laaget og disse Bogstaver: M P S A A N D 1667«. *Sølvske* købtes »til Kirkens Brug« hos Guldsmid Krogh 1804 (Rgsk.).

Sygekalk fra 1600'erne, omtalt tidligst i en Inventarfortegnelse 1663, 9,8 cm høj, forgyldt. Foden, som har seks runde Tunger, er uden Fodplade; paa Knoppen, der er af ovalt Tværnsnit, sidder en Krans af tolv draabeformede

E. M. 1939

Fig. 9. Tisted. Alterstage 1781. Vinkande og Alterkalk 1792
(S. 39 og 40).

E. M. 1938

Fig. 10. Tidligere Alterstage 1589, nu i Klitmøller (S. 42).

Fremspring; rundt Skaft, lavt Bæger; ingen Stempler. Samtidig, forgyldt Disk med graveret Cirkelkors; uden Stempler. — En lille †Sølvkalk og †Disk, som Kapellanen har i Gemme, skænkedes af Sal. Christen Knackergaard 1790—91 (Rgsk.). †Sølvflaske, lille, paa 21 Lod nævnes 1701; 1716 »blev den givet Jacob Guldsmid her i Thisted at gøre to smaa Flasker af, men der blev kun giort een paa 12 Lod« med Oblatskruegemme. 1739 nævnesen lille †Tin-flaske paa 18 Lod til Kapellanens Sæt, samt en †Tinflaske paa $3\frac{3}{4}$ u (Rgsk.).

Alterstager (Fig. 9) af kbh. Prøvesølv 1781, 57,5 cm høje (uden de nyere Lyseskaale). Den runde Fod er smykket med en Egebladstav, hvorover Tøjguirlander over to Englehoveder, og øverst en Stav med Firblomster i spids-ovalt flettet Baand. Balusterskafet, der hviler i en Akantusbladskede, er omvundet af en Blomsterguirlande og bærer et frit varieret korintisk Kapitæl; alle Ornamenterne er drevne og ciselerede. Paa Foden graveret Skriveskrift: »Givet og bekostet af Madame Margrethe Sophie Zitscher S[a]llig Her Claus Ursins, Thisted Aar 1781« (sml. Lysekronen 3 S. 47 f. og Gravsten 6 S. 59 f.); paa Fodranden indprikket »Vog 142 Lod«; Mestermærke for Chr. Werum (Olrik 116). Lyseskaalene, hvis Bort efterligner Fodens øverste Led, er for-

E. M. 1938

Fig. 11. Tisted. Tidligere Daabsfad, nu i Klitmøller (S. 43 f.).

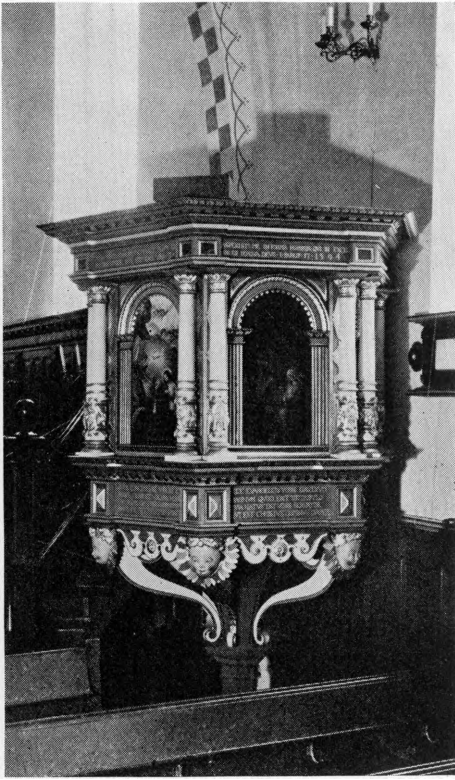
E. M. 1938

Fig. 12. Tisted. Font (S. 43).

nyede eller tilføjede; paa deres Underside graveret: »Thisted Kirke 1856. Vog 18 Lod«; Mestermærke: Sund, Tisted. Lille, enkel *Bordstage* fra o. 1700, med Profilskaft paa flad Fod. De tidligere **Stager* (Fig. 10) fra 1589, 44 cm høje, har over den profilerede Fodskaal et stort, noget fladtrykt Kugleled, og herover atter et slankt Balusterled med Midtringe. Paa Kuglen graverede Versaler, nu stærkt slidte ved Pudsning: »Anders Nielsen och hans Høstru Maren Gris gaf denne Liusestage till Tisted Kircke Anno 1589« (sml. †Sølvkande). Under Indskriften et Bomærkeskjold. Stagerne er nu i Klitmøller nye Kirke (Hillerslev Hrd.).

†*Messehagler*. 1589 gav Fru Anne Wenstermand en Hagel af rødt Fløj; 1663 og 1676 nævnes to, den ene af rødt, den anden af blaat, blommet Fløj. 1702 skænkedes »en ny, blommet Messehagel af Amtsforvalterens Kæreste i Henseende til, at deres Grav nogle Gange er aabnet«. 1738 forøgedes Inventaret med »en rød, borderet Fløjls Hagel« med Guldbræmme, et Krucifiks i ophøjet Arbejde med Sølvtraad og Aarstal 1738.

For Aaret 1700 noterer Regnskaberne: »I dette Aar har en Del Guds Børn her i Menigheden paa deres egen Bekostning til Guds Navns Ære ladet Kirken indeni pryde meget zirlig, saasom ladet Daaben staffere, Korsdøren og dessen Sprinkelværk, Kristi Krucifix paa Korset, Muren omkring Prædikestolen og bag Alteret, foruden dette et prægtigt, nyt Tralværk (s: *Knæfaldsskranke*) for Alteret med Ryslæder betrukket og udstoppet foroven og paa Knæleskamlen, samt ganske stafferet inden og uden«.

E. M. 1938

Fig. 13. Tisted. Prædikestol 1594
(S. 44).

Niels Tormansen 1917

Fig. 14. Tisted. Felt af Prædikestol
(S. 45).

Font (Fig. 12) af Granit, romansk, af Tybo-Type. Kummen, Tvm. 79,5 cm, har paa Overkanten et fordybet Kors; lidt under Randen en Hulprofil over en Rundstav, begge ledsagede af Smaafalse; forneden svagt ophøjede Bægerblade, adskilte af fordybede Linjer, der foroven sammenbindes af en omløbende Tværlinje; udmuret Afløbshul. Foden har foroven Skaftvulst med Kantfalse og forneden store, skarprykkede Hjørneknopper, hvorimellem løber en Fladrundstav. Fonten har nu Plads midt i Koret. 1874 laa i en Gaard i Tisted en lignende Fontefod af normal Tybo-Type, med stort Afløbshul i Midten (Tegning i NM.)¹⁴.

Fad af Galvano, fra 1860, 69 cm i Tvm. I Bunden Kristi Daab, paa Randen Syndefaldet, Syndfloden, Maria med Barnet omgivet af Engle, Pinseunderet, alt i Relief; de fire Fremstillinger paa Randen adskilles af Evangelisttegnene mellem Skriftsteder: 1) 1. Mos. 3,6—1. Mos. 3,15, 2) 1. Mos. 6,5—1. Mos. 7, 21, 3) Joh. 1,14—Math. 2,21, 4) Ap. G. 2,4—Ap. G. 8,4. Signeret »L. Frølich pinx.¹⁵, L. Vieth sculp. 1857«; paa Bagsiden graveret: »Møller, Eneret 1860«. Det tidligere **Fad* (Fig. 11), af nederlandsk Arbejde, fra o. 1650, 61,5 cm

i Tvm., har i Bunden en Fremstilling af Adam og Eva ved Kundskabens Træ og paa Randen en Frise bestaaende af Jæger, Hund, Ræv, Enhjørning og Hjort, alt omgivet af graveret Rankeslyng; paa den lodrette Kant graveret et Bomærke. Fadet er nu i Klitmøller nye Kirke (Hillerslev Hrd.).

Korbuekrucifiks (Fig. 18); gammel er kun den o. 200 cm høje Figur, et plumpt Snitværk fra o. 1475. Hovedet, som er drejet voldsomt paa Skakke, har tovsnoet Tornekrone over glat Haar, der falder i en stiv, tredelt Lok paa højre Skulder; Øjnene er udetallerede, Munden halvaaben, Skægget bølgeriflet, Armene trinde og strakte, ikke helt symmetriske, Ribbenene markerede, Lændeklædet har Sidesløjfe, Fødderne er korslagte; i Hudfolden paa Fodsaaret er der skaaret Blodklaser, og det er sandsynligt, at Hænder og Arme har haft lignende, senere fjernede Klaser. Stafferingen, der fornyedes 1700 (sml. S. 42), er nu graalig lyserød. Krucifikset, der i 1880'erne fandtes under Korgulvet, er nu ophængt i Taarnrummet paa nyt Korstræ.

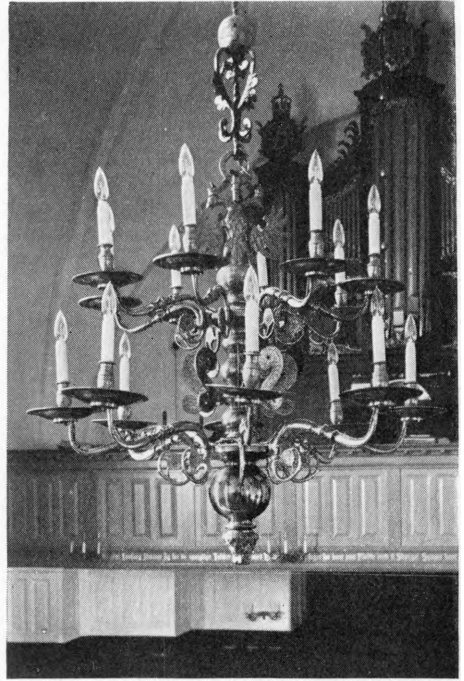
†*Korgitter* fra 1631, af »Aalborg Epitafiemester«¹⁶; det blev fjernet 1863 og Resterne benyttet paa forskellig Maade. Indenfor Skibets Syddør staar Bestanddele af det gamle Midtparti med Fløjddøre (Fig. 17), hvis nedre Felter har Arkader med Baandslyng, medens de øvre, hvori der sikkert har staaet drejede Piller, nu fyldes af nyt Træværk; Slaglisten er udformet som en Kvindeherme med Aarstallet 1631 i en Kartouche øverst paa Skaftet; over Sideposternes kannelerede Konsolknægte staar 70 cm høje Statuetter af Apostlene Peter og Jakob den ældre. Gesimsen krones af et firkantet Topstykke med gennembrudt Snitværk i Feltet, som omgives af Hermer, Sidevinger og Topornament med Diademhoved i Draperi, hvorover en Statuette, den velsigende Frelser med Verdenskuglen. Paa Korets nye Vægpanel er opstillet to lignende Topornamenter med kvindelige Diademhoveder, samt tolv Apostelstatuer (o. 40 cm høje). Ornamentikken har Sen-Renaissancepræg, paa Springet til Bruskbarok, de dygtigt skaarne Figurer skarptsnittede, kantede Klædebon. Egetræt er brunmalet.

Indenfor Skibets Norddør staar en nymodens Efterligning af Syddørens Portal, udført af Billedskærer C. G. Ville, København.

Prædikestol (Fig. 13), med malet, samtidigt Aarstal 1594¹⁷, fint og omhyggeligt snedkret, af Mikkell van Groningen i Hornslet eller i nøje Tilknytning til hans Stil. De fire Storfelter har Arkader med kannelerede Pilastre, enkle Profilkapitæler og baandslyngsmykket Bue; foran de kassetteværksprydede Hjørner staar glatte Tvillingsøjler med Æggestavkapitæler og Fodbælter, hvori Diademhoveder og en enkelt Løvmask; under Siderne Hængestykker med symmetriske Volutter og Midtroset, under Hjørnerne Englehoveder med Frugtkrans om Panden (delvis fornyede). Underbaldakinen er kræmmerhusformet, svagt hulet, med Volutbøjler. Ny Opgang. Den med Prædikestolen

Niels Termansen 1917

Fig. 15. Tisted. Salmenummertavle 1737
(S. 47).

F. M. 1938

Fig. 16. Tisted. Lysekrone
(S. 47).

samtidige Himmel, rektangulær, nu uden Topstykker eller andet Snitværk, opbevares i et Magasin; et *Englehoved herfra findes i Nationalmuseet. Ved en Istandsættelse¹⁸ 1917 genfremstilledes Stolens oprindelige Staffering og Indskrifter med Versaler paa smalteblaa Bund, latinske Citater fra det gamle og nye Testamente, som refererer til Storfelternes Malerier: 1) 1. Mos. 2,7, 1. Mos. 2,21—22, 2) Esai. 7,14, Luc. 1,31, 3) 1. Kron. 17,17, Luc. 2,10,11, 4) Hos. 13,14. Af selve Malerierne er kun det sidste bevaret i oprindelig Stand (Fig. 14), den opstandne Frelser, trædende paa Djævelen; forneden Djævl og Sjæle i Flamme, foroven to svævende Englebørn, der holder en Krone over Frelserens Hoved. De andre pillent og sirligt gjorde Billeder, Syndefaldet, Bebudelsen og Hyrdernes Tilbedelse, er malet i 1830'erne og skyldes sikkert Malermester C. A. F. Neve, Tisted. I den oprindelige Farvegivning er der hvidt og smalteblaat, rødt og grønt, Metaller og lidt Lasur; Aarstallet staar i Frisefeltet over tredje Fag.

Stolestaderne stammer fra Hovedistandsættelsen 1863, men Gavlene er om-dannede 1936. Om det tidligere †*Stoleværk* oplyses i Kirkens Regnskaber bl.a.: 1629 anskaffedes en Stol til dem, »som sig forser imod Guds Lov«. 1700 levede Jens Snedker fire nye Kvindestole, hvoraf Halvdelen af den ene var »indrettet i den gamle Omgang med Døre for begge Ender«; 1703 lavede han

fem nye Stole. 1706 blev Rektors og Hørernes Stole »i Altergulvet« omgjort, »Hængsler bruges til Stolene at nedslaa, naar de skulde omvende sig mod Prædikestolen«.

†*Præste- og Skriftestole*. 1584 omtales kun een Præstestol. 1706 blev begge Præsternes Stole »i Altergulvet« omgjorte; »seks Snese Huller bores paa Skriftestolene i Altergulvet for Præsterne, naar Folkene gik til Skrifte, for at forflytte Pinden udi Hullerne, eftersom Folkene kom til Skrifte«. 1707 fik Jens Jensen Contrafejer [J. J. Thrane] Betaling for at anstryge to Skriftestole (til begge Præsterne) og de to Stole til Rektor og Hørerne (Rgsk.).

†*Herskabsstol*. 1769 omtales en »indlukket Stol med de Sehesteders, Skeelers og flere gamle Adels Vaabener« lige for Prædikestolen¹⁹.

†*Skab*, i Korvæggen »til Kirkens Lys og andet Kirken til Nytte«, af Ege-tømmer, Deller og Jern, lavet 1649—50 (Rgsk.)^{19a}.

†*Pulpiturer*. Kirkens gamle Pulpiturer blev alle nedtaget ved Hovedistandsættelsen 1863, og Orgelpulpituret fornyet. Fra det tidligere Orgelpulpitur skal stamme to Bueslagsfelter i Renaissance fra o. 1600 med Kassetteværk og yngre Malerier: den hellige Familie (62 cm bredt) og den sixtinske Madonna (51 cm bredt), efter Rafael, sign. C. A. F. Neve 1840; de er nu ophængt i Taarnrummet. 1584 omtales første Gang et Pulpitur; da blev »det Loft i vestre Ende med al sin Tilbehøring færdiggjort til de Folk, som ikke kunde fange Rum i Kirken«. 1700 nævnes Amtmandens, 1728 Etatsraad Birchenbusch's Pulpiturer; 1735 nedtoges Orgelpulpituret og opsattes med »en Udbygning« af Snedker Anders Baun; Peder Drejer fik Betaling for to Piller og syv Knapper dertil.

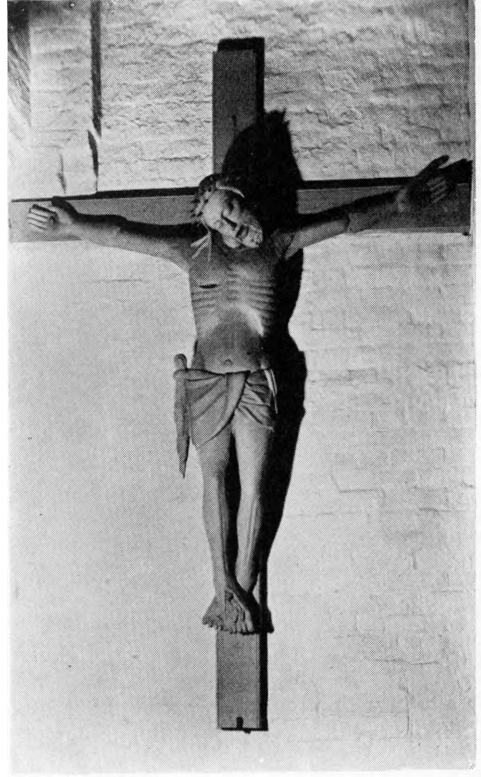
*Orgel*²⁰ (Fig. 19), med Façade i Rokoko fra 1768. Over den midterste, halvrundt fremspringende Pibegruppe Jyllands Vaaben (de Venders Løve) og over de trekantet udskydende Sidegrupper Christian 7.s og Caroline Mathildes Navnetræk. Nyere Staffering, brunt Træ med forgyldte Rocaille og brogede Topstykker. Værket udførtes af Orgelbygger Magnus Petersen, der 1769 fik 700 Rdl. og i de følgende to Aar 359 og 368 Rdl. samt 300 Rdl. i Ducør. 1780—83 gennemgik Værket en Hovedreparation ved Amdi Worm fra Engom²¹ og ligeledes 1817; 1863 flyttedes det ved Orgelbygger Demant (Rgsk.); 1939 blev det helt fornyet. Regnskab 1735 oplyser, at Kirkens †*Orgel* var bygget 1616 af Orgelbygger Jacob Brauer; Værket forfærdigedes (o: istandsattes) 1643, da en ny Dør lavedes af Peder Adzersen Snedker; 1735 fik det gamle Orgel sin sidste Hovedreparation ved Orgelbygger Lambert Daniel Carstens fra København, og alt Træværket »ved Orglet i sig selv« istandsattes (Snedker Baun, sml. Pulpiturer) og stafferedes.

**Pengetavle*, stor, fra 1744, med hvidmalet Skriveskrift: »Giver, saa skal Eder gives. Luc. 6. Cap. V. 38. 1744«. Blaamalet med rød Rand. Nu i Klitmøller Kirke (Hillerslev Hrd.).

F. M. 1939

Fig. 17. Tisted. Flojdør fra Korgitter 1631.
Af »Aalborg Epitafiemester« (S. 44).

E. M. 1938

Fig. 18. Korbuekrucifiks
(S. 44).

Salmenummertaule (Fig. 15) fra 1737 (Rgsk.) i enkel Ramme, til Ophængning i drejelig Jernkrog og malet paa begge Sider. Paa den ene Side er de oprindelige Farver bevaret med brunmarmoreret Ramme og i Topfeltet hvid Skrift paa blaa Bund: »Ved Guds Tienesten om Søgnedage siunges« samt paa selve den sorte Tavle: »Fro Prædicken, Om Torsdagen (før Skriftemaal), Om Fredagen«. Paa den anden Side lignende Farver, men opmalet i Begyndelsen af 1800'erne: »Psalmer paa Fæsterne, Søn- og andre hellige Dage«.

Lysekroner. 1) Fra Begyndelsen af 1600'erne, med 2x8 Lysearme samt Pyntebøjler; Topfiguren er en flakt Ørn; forneden et dobbelt Løvehoved (Fig. 16). Kronen hang 1739 »midt i Kirken« og dens Vægt opgives til 130½ Pund. Nu vestligst i Hovedskibet.

2) Fra Slutningen af 1600'erne, med 8 Lysearme og foroven Pyntebøjler med Bruskkonturer; Topfiguren er en pelikanagtig Fugl. 1739 hang den »næst overfor« Nr. 1 og dens Vægt opgives til 41½ Pund. Nu i Berregaards Kapel.

3) 1769. De 8 Lysearme har Bladknopper, over dem 8 Pyntebøjler med Bruskkonturer. Paa Hængekuglen graveret Kursiv: »Her under Hviiler Tolder

Zitcher, min Fader, Moder og Søn. Margarehta Sophia Sel. Hernn Ursins. Anno 1769«. (Sml. Alterstager S. 41 og Gravsten Nr. 6 S. 59). I nordre Sideskib.

Kandelabrene i Koret (sml. Fig. 6) er udført efter Tegning af Arkitekt V. Koch²² og anskaffedes 1892.

Skib (sml. Fig. 19), »Dannebrog«, armeret Fuldrigge fra 1800'erne. 1739 nævnes et lille †Skib, hængende nederst i Kirken mod Orgelværket (Rgsk.).

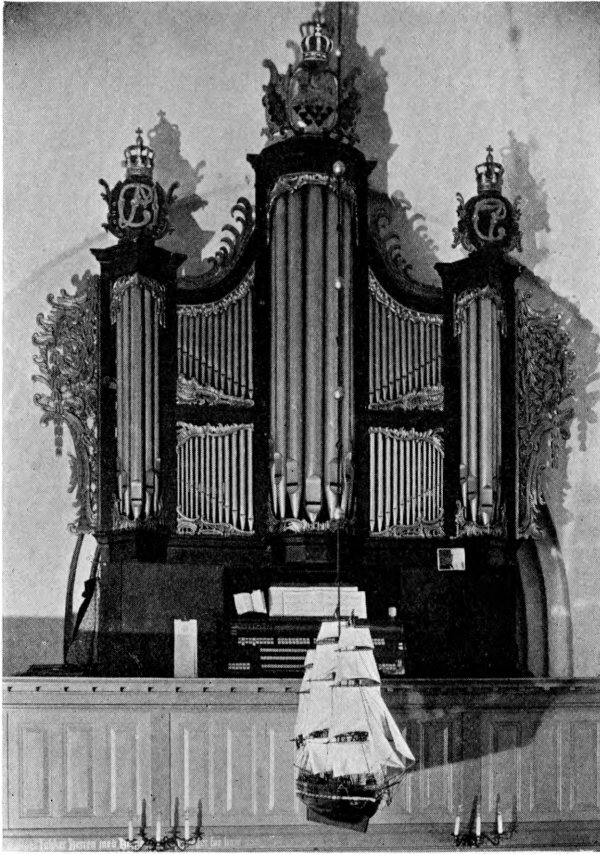
Taarnurværket er forfærdiget i København 1849 af Bertram Larsen. 1619 omtales Kirkens †*Sej erved* første Gang i Regnskaberne; 1735 var det ganske forfaldet og repareredes af Urmager Peder Staugsbak²³. 8. Marts 1786 oprettede Christian Heede i Ø. Vandet Kontrakt (400 Rdl.) om et nyt Ur, der allerede 1804 maatte istandsættes af Urmager Knorborg, og først da fik det Skiver i Øst, Vest og Nord, lavet af Christen Snedker og malet af Maler Bech (sml. Kirkegaardsmonument I S. 62).

Klokker. 1) 1493, sikkert støbt af Peter Hansen i Flensborg. Minuskler i dobbelt Skriftbaand: »Ihesus nadsaregnus rex Iudeorum. Help Maria oc Sancte Nicolae, Ana self tredie, amen. Ar efter Guts Byrd mccccxc o po det tridi den Tid var Mester Per Bosen Sogen Prest oc da boved Hen(n)ig Kiert i Volerop oc var Per Laversen og Nes Krag Kierki Veri« (»Jesus af Nazareth, Jødernes Konge. Hjælp Maria og hellige Nicolaus (og) Anna selv tredje, Amen. Aar efter Guds Byrd 1490 og paa det tredje (o: 1493) den Tid var Mester Per Bosen Sognepræst etc.«). Paa Klokkelegemet imellem Tovstave et Relief af den korsfæstede Frelser, hvorover Bogstaverne »Inri«. Tvm. 95 cm (Uldall 228). Da Vollerupgaard ligger i Sennels Sogn, antog allerede Pontoppidan²⁴, at Klokken oprindeligt hørte hjemme i Sennels Kirke; denne Formodning er sikkert rigtig, saa meget mere som Sennels Kirke tidligere var viet til S. Nicolaus, og det vides, at Sennels ved Klokkeskatten 1601 afgav en Klokke.

2) 1497, sikkert støbt af Peter Hansen i Flensborg. Minuskler i dobbelt Skriftbaand: »Ihesus nasarenius rex Iudeorum; alpha et o; Deus et homo; o rex glorie veni cum pace, amen; help Maria oc sancta Anna seilf tridie; Deus propicius sis nobis peccatoribus; anno Domini millesimo ccccxcvii« (»Jesus af Nazareth, Jødernes Konge; Alfa og Omega; Gud og Menneske; O Ærens Konge kom med Fred, Amen; hjælp Maria og Anna selv tredje; vær du os Syndere en naadig Gud; i Herrens Aar 1497«). Paa et Par Steder bruges utydelige Møntaftryk til Ordskille. Klokken kaldes nu (og i Regnskab 1615) »Stormklokken«. Tvm. o. 79 cm (Uldall 232).

3) Omstøbt 1874 i Anker Heegaards Etablissement paa Frederiksværk. »Vog 1476 Pund«. Tvm. 110 cm.

Den store †*Klokkes* ældste kendte Indskrift lød: »Dum trahor audite; voco vos ad gaudia vite. Fecit me Matthias Bennink Lubecæ Ann. Dn. 1576« (»Hø-

F. M. 1939

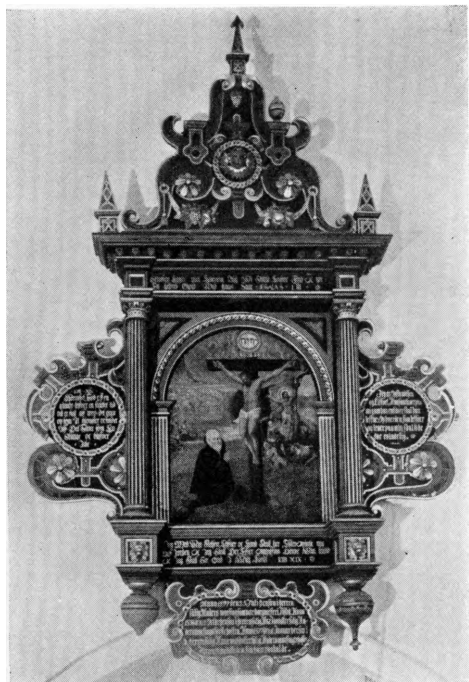
Fig. 19. Orgel. Rokokofaçade fra 1768 (S. 46).

rer, naar jeg trækkes; jeg kalder Eder til Livets Glæder. Matthias Benninck i Lybæk gjorde mig i Herrens Aar 1576«)²⁴. Efter at være revnet 2. Juni 1732 blev den omstøbt af I. B. Holtzmann, kgl. Gjetmester i København (Rgsk.) og fik følgende Indskrift: »Paa HE. Cammer-Raad og Amptsforvalter Claus Caspergaard i Thisted og hans Frue Maria Dorothea deris Bekostning er denne Kirkes Klokke omstøbt i Kiøbenhafn d. 13. November A(nn)o 1733«. 1828 revnede ogsaa Holtzmanns Klokke, og ved en Omstøbning 1829, der kostede 427 Rbd. Sedler (Rgsk.), fik den Indskriften: »Hør, Menneske, min Lyd, mit Raad, prøv nøie hver din Tanke, Daad; vog 4 Sk u, 10 L u, 5 u; omstøbt af P. P. Meilstrup i Randers 1829 i Juni«. Paa Klokkelegemet fandtes to Krucifikser, Frederik 6.s kronede Navnetræk og et Brystbillede, hvorover: »Dr. Martin Luther«.

GRAVMINDER

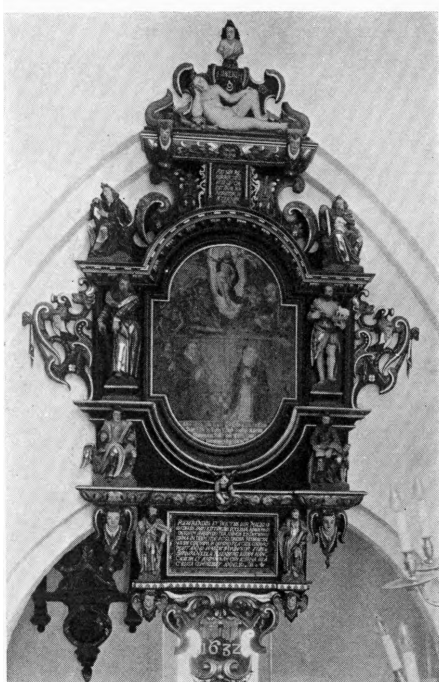
Epitafier. 1) o. 1597. Anders Morsing, Borgmester (Fig. 20). Den snedkrede Ramme, i Høj-Renaissance, præges af Mikkell van Groningens sirlige Maner. Storfeltets rundbuede Arkade og de flankerende Søjler, med kannelerede Skafter og Æggestavkapitæler, svarer nøje til Prædikestolens. Vinger, Topstykke og Hængeværk, der er formede som Kartoucher med kassetteagtige Volutsving, Rosetter og Frugtbundter, omfatter runde Felter med Baandslyng-Kanter; i Topstykkets Cirkel sidder et Englehoved, Epitafiets eneste figurlige Snitværk. Maleriet, paa Træ, forestiller Kristus paa Korset, ved hvis Fod Borgmesteren alene knæler i Bedestilling; i Baggrunden over ham en Stad, der synes at oversvømmes af Vand (Syndfloden), og i ganske lille Format Isaks Oftring; ved Korsets anden Side i større Format Kristi Opstandelse. I Hængeværket staar Gravskriften med gylden Fraktur over Anders Morsing, som var Borgmester i Tisted, død 25. Juli 1597, og hans to Hustruer, Ane Ibsdatter, død 12. Okt. 1556, og Anne Masdotter, død 10. Jan. 1577. I de andre Skriftfelter Bibelsprog: Esai. LIII, Job. XIV, Job. XIX samt »Jeg er Opstandelsen og Liffvet« etc. Indskrifterne er stærkt opmalede, Rammeværkets brogede Farver er helt fornyede. Paa Hovedskibets Nordvæg, andet Fag fra Øst.

2) 1632. Sveder Povlsen Kitting, Sognepræst (Fig. 21). Snitværksramme i kraftig Sen-Renaissance af samme Aalborg-Billedskærer som Korgitteret og Epitaf Nr. 3. De ornamentale Detailler viser mange Tilløb til Bruskstil. Storfeltet, hvis Over og Underkant er forkrøppet med Bueslag, flankeres af to Figurer, Moses og Johannes Døberen; paa Over- og Undergesims sidder de fire Evangelister, mens Hængefeltet til hver Side har to Apostelstatuetter, nu uden Symboler; i Topornamentet, som krones af en Kvindebuste, er en nøgen Dreng hvilende paa et Kranie; paa Hængeornamentet Præsten og hans Hustrus Bømærkeskjolde med Initialer samt reliefskaaret Aarstal 1632. Storfeltets Maleri, paa Træ, (sml. Epitaf Nr. 3), forestiller Præsten, hans Hustru og sikkert Peder Madsen (sml. ndf.), muligvis Barbaras anden Mand (den sidste malet 1653) knælende paa et Flisegulv foran et Panel og derover Kristi Opstandelse. Ved Personerne er paa Latin malet deres Aldersangivelse og Tidspunktet for Portrætternes Udførelse, mellem Mand og Hustru: »Anno 1633, i hans Alders 52. Aar, i hendes Alders 35. Aar«; ved P. Madsen: »Anno 1653, i hans Alders 38. Aar«. Den oprindelige Mindeskrift paa Latin med gyldne Kursivversaler staar i Hængestykket: Magister Cvederus Pauli Kittingius, Præst ved denne Kirke i 27 Aar, død 5. Juli 1643 og Hustru Barbara Nicolai Rosenberg død □ 16□. Forneden paa Maleriet med Versaler og Fraktur: »Anno 1653 vdi Ivnni lod Erlig oc Welachte Mand Peder Madsen, Kong. Maytz Ridfoget till Ørum,

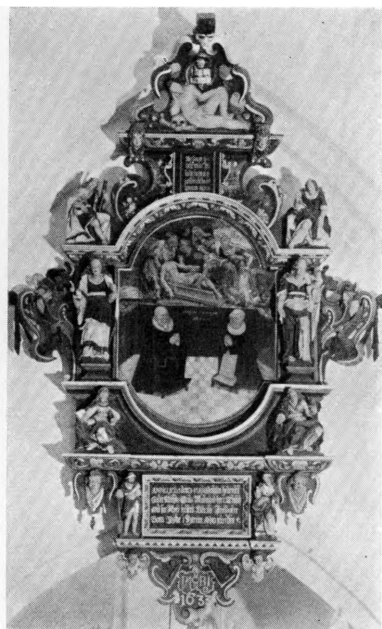
E. M. 1938

Fig. 20. Tisted. Epitaf over Borgmester Anders Morsing, død 1597 (S. 50).

F. M. 1939

Fig. 21. Tisted. Epitaf 1632 over Sognepræst Sveder Povlsen Kitting (S. 50).

E. M. 1938

Fig. 22. Tisted. Epitaf 1633 over Raadmand Peder Nielsen Griis (S. 52).

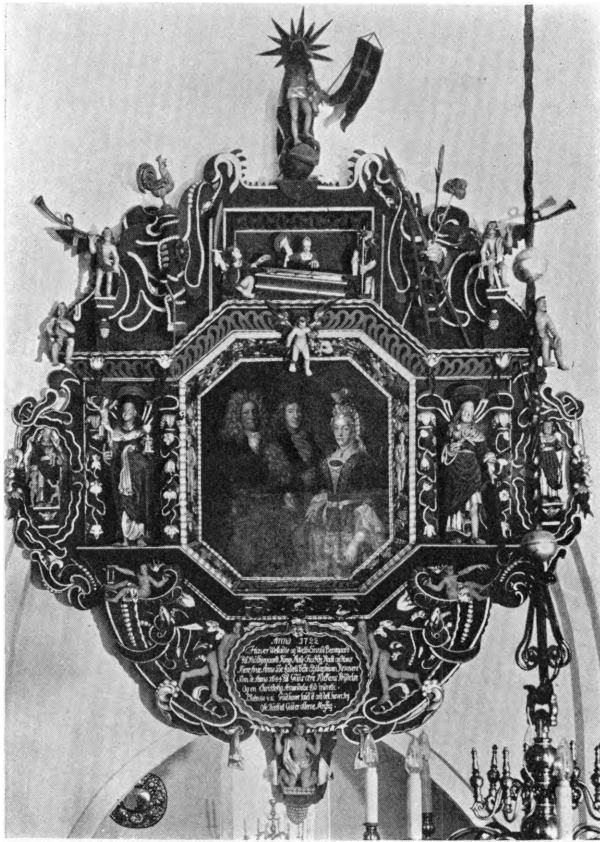
E. M. 1938

Fig. 23. Tisted. Maleri 1766 paa Kobber, af Georg Carl Berkenkamp, i Berregaards Epitaf, sml. Fig. 24 (S. 53).

Indvoner oc Tolder vdi Tidsted dette Epitaphium paa ny renovere«. I et Skriftfelt foroven: Joh. XI Cap. Indskrifterne er opmalede i nyere Tid (med enkelte Fejl), ligesom Rammen staar med friske, brogede Farver. Epitafiet var 1769 anbragt over Sakristidøren²⁵, men hænger nu paa Hovedskibets Nordvæg, fjerde Fag fra Øst.

3) 1633. Peder Nielsen Griis, Raadmand (Fig. 22). Rammeværket stammer fra samme Aalborg-Værksted som Epitaf Nr. 2 og har samme Komposition, men i Stedet for bibelske Figurer er der her Kvindefigurer, som symboliserer Dyderne; Storfeltet flankeres af Retfærdighed (kun Sværdhæftet bevaret) og Kærlighed (med Barn), paa Overgesimsen Styrke (med Søjle) og Klogskab (med Slange), paa Undergesimsen Tro (med Bog, det andet Attribut tabt) og Haab (med Fugl); Hængefeltet har til venstre Kristus som Havemand, til højre Kvinde med Salvebuddike (Marie Magdalene); i Topstykket en paa Kranie hvilende Dreng (sml. Nr. 2); i Hængestykket Skjolde med Raadmandens og hans Hustrus Initialer og herunder det reliefskaarne Aarstal 1633. Ogsaa Maleriet, paa Træ, svarer nøje til Fremstillingen paa Epitaf Nr. 2 og er sikkert udført af samme Maler; ogsaa her knæler Hovedpersonen og hans Hustru paa et Flisegulv foran et Panel, over hvilket Kristi Gravlæggelse; i Baggrunden ses Golgatha med de tre Kors. Mellem Ægtefællerne er paa Latin malet Aldersangivelse og Tidspunktet for Maleriets Udførelse: »I hans Alders 73. Aar, i hendes Alders 71. Aar; Aar 1633«. Mindeskriften staar med gylden Fraktur i Hængefeltet: »Anno 1635 den 3. May saligen hedensof Peder Nielson Griis, Raadmand her i Thisted, med sin kiere Hustru Buold Jensdatter, som døde i Herren Anno 1635 den 5« (til Maanedens Navn er der ikke blevet Plads); i Skriftfeltet foroven: Rom. 6. Indskrifterne er opmalede og Træværket staar med friske, brogede Farver. Paa Hovedskibets Nordvæg, tredje Fag fra Øst.

4) 1684. Enevold Berregaard (Fig. 24), sml. Gravkapel S. 55 Bruskbarok Snitværksramme af nordvestjysk Arbejde, beslægtet med Altertavlen i Snedsted (Hassing Hrd.), pompøs, men plump og grov. Det ottekantede Midtfelt omgives af en Billedramme med gennembrudt Blad- og Frugtværk, hvori mellem Smaafigurer i Relief, Adam og Eva samt et Par Svaner og et Par Drengbørn. Dets lodrette Sider flankeres af Kvindefigurer, Tro (med Krucifiks og Kalk) og Haab (med Fugl og Anker), staaende mellem Snosøjler, der er omvundne af Blomsterranker og har Vindrueklase-Kapitæler. I de gennembrudte Vinger findes mindre Statuetter, Kærlighed og Retfærdighed. I Topfeltet over den vinkelbrudte Gesims ses Kristi Grav, omgivet af tre Krigere, som stirrer op mod Topfiguren, Frelseren med Sejrsfanen. Foran Bruskornamenterne om Topfeltet staar Kristi Lidelsesredskaber og to Basunengle; yderst paa Gesimsen sidder to nøgne Børn, og under dens Midte svæver en lignende Engel med Krans. Paa den ligeledes vinkelbrudte Undergesims ses

E. M. 1938

Fig. 24. Tisted. Epitaf 1684 over Enevold Berregaard, sml. Fig. 23 (S. 51).

tre Bomærkeskjolde med Initialerne E N B (Enevold Nielsen Berregaard), S I S L²⁶ (Søren Jacobsen Lugge) og A C D S (Anne Christensdatter Søb), svarende til Portrætfigurerne i Storfeltets Maleri. I Ornamentikken under den gynger to Børn med Timeglas og Kranie, og Ovalfeltet holdes af Engle og støttes nederst af en knælende, gammel Kvinde.

Maleriet (Fig. 23), paa Kobber, forestiller i Knæstykker Enevold Berregaard, med stor Allongeparyk, og hans Hustru Anne Søb, i Modedragt; mellem dem staar Anne Søes første Mand, Raadmand Søren Jacobsen Lugge, død 1679. Det er en Kopi af det oprindelige, thi om dets Tilblivelse oplyser Regnskaberne, at Pladen blev forfærdiget 1766 af Kobbersmed Frantz Rosenberg i Tisted for 44 Rdl., 1 Mark og 4 Sk., og Skildreren Sr. Georg Carl Berkenkamp fik samme Aar for »samme Epitafium paa Kobberpladen at afcopiere (tre Portraits)« 36 Rdl. Originalen blev nedtaget 1765 og leveret til Sønnen Gehejmeraad Berregaard²⁷. I Hængefeltet en Indskrift fra 1722 med gylden Skriftekrift paa sort: »Anno 1722 haver wellædle og welb. Envold Berregaard till

Kiølbyegaard, Kong. May. Justitz Raad og hans kiere Frue Anne Søe ladett dette Epitaphium renovere, som de Anno 1684 till Guds Ære, Kirkens Prydelse og en christelig Amindelse lod indrette. Psalm 62 V. 12«. Indskriften er opmalet, ligesom Træværket staar med friske, brogede Farver. Paa Skibets Nord væg, østre Fag.

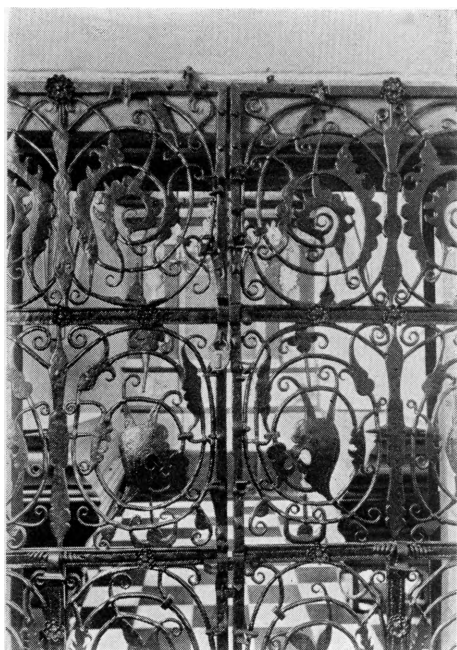
5) o. 1705. Thomas Grauersen. Marmormalet Sandsten, vistnok Aalborg-Arbejde. Tre rundede, svagt konvekse Skrifttavler i Barokramme er ordnede to over og en under en lille Trekantgavl, hvis forkrøppede Gesims forlænger sig ud til Siderne, med Pyramidespir paa Kugle og nedhængende Gesimsfremspring over Skjolde, hvori de afdødes Navnebogstaver, til venstre T G S over Anker, til højre S C D over bladbærende Fugl. Indskrift med fordybet Kursiv, i øvre Felt mod Vest over Thommas Grauersøn, født i Thisted 7. Juni 1650, gift 21. Jan. 1677 i 22 Aar, død i Thisted d. □ 1712, i hans Alders 62. Aar; mod Øst, over hans Hustru Sal. Sidsel Christens Datter, født i Reer Sogn 12. Maj 1630, død i Thisted 13. Sept. 1699, i hendes Alders 69. Aar; i nedre Felt: »Ao 1705 haver Tomas Grauersøn til dette Begravelsesteds Vedligeholdelse henlagt 100 Rixd., som efter hans og hans Hustrues dødelige Afgang af Norintoftgaards [Sjørrind Sogn] Eiere aarlig saa lenge, Verden staar, skal forrentis til Tiisted Kierche«²⁸. I Sideskibets Vestfag (sml. Fig. 21).

6) 1717. Povl Jacobsen, Raadmand. Sort Marmor med fordybede, nu hvidmalede Versaler: »Under dend Steen, som ligger her udfor og nest norden op til Guds Alter hviler . . . Povel Jacobsen, fordum Raadmand i Thisted og Hustru Ingeborg Søe, som var Madame Anne Søe hendis Fader, sal. Christen Søe Paulin, fordum Raadmand udi Tisted, hans Forældre, udi hvis Huus hun i Ungdoms Aar er opfød og derfor til Taknemligheds Minde lod opsette denne Steen Aar 1717 og derhos forærede til Tisted Kircke forgetifve Daler Croner, som skal udsettes paa Rente, Kircken til Beste til evig Tid, paa det de salige Guds Børns døde Been maa blive uomkast og niude i denne Grav rolig Hvile til den yderste Dag.« Nu indsat bag Alteret i Korets Østvæg.

7) o. 1720, se Berregaards Kapel S. 56.

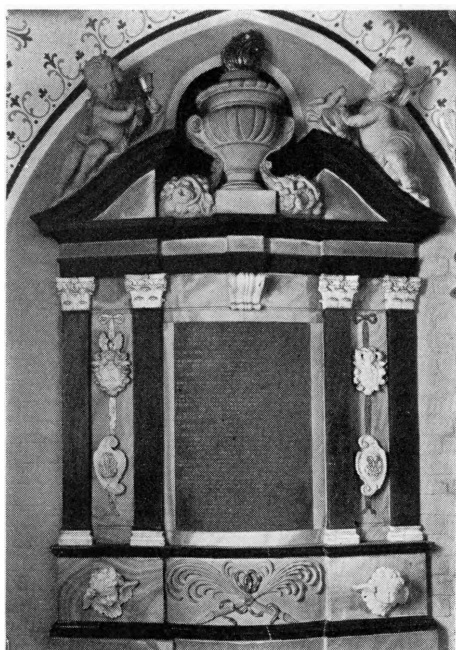
8) o. 1765. Trætavle i Rokorramme, med malet Kursiv over Claus Caspergaard Ursin, »som herunder hviler«; han var Søn af Sognepræst til Thøese i Mors Claus Ursin og Margarete Sophia Zitzcher, »som siden i sit eenlige Enkesæde med megen Omsorg befordrede hans Opdragelse ved at holde ham til Studeringer«. Efter at han i sit 24. Aar havde overstaaet de akademiske Eksaminer, opholdt han sig siden hos sin Moder og »anvendte Tiden paa at informere og at fortsætte sine Studeringer«; død 27. Juni 1765 i hans Alders 28. Aar. Paa Sideskibets Nordvæg.

†*Epitafier*²⁹. 1) Morten Thomæsøn, Borgmester, død 1681, Hans Jacobsen Spjelderup, Sognepræst til Skinnerup, død 1696 og begges Hustruer.

E. M. 1938

Fig. 25. Tisted. Gitterlaage af Smedejern, for Berregaards Kapel (S. 55).

B. M. 1938

Fig. 26. Tisted. Sten-Epitaf over Enevold Berregaard; i Kapellet (S. 56).

2) Laurids Mouridsen Wibe, Kapellan og Rektor i Hjørring, død i Tisted 1696, i sit 55. Aar.

3) Thomas Iversen, Borgmester, død 1705.

4) Jens Hansen, Amtsforvalter, død 1719, 77 Aar gammel, og hans Hustru Karen Christensdotter.

Berregaards Kapel er indrettet 1698 i Sideskibets næstøstlige Fag. Indgangsdøren, mod Vest, sat af kvaderhugne Sten, kronet af en halvrund *Skrifttavle* (Ældre nordisk Architektur 2. Saml. 4. R. Pl. 15) af sort Skiffermarmor, i Barokramme og flankeret af to Pyramidespir paa Smaakugler over Postamenter, hvorpaa Berregaards og Anne Søes Navnetræk og hjelmmede Vaaben (sml. Epitaf 4); Indskrift med fordybede, forgyldte Versaler: »Aar 1698 hafver Enevold Nielsøn Bjeregaard kjøbt dette Stæd af Tisted Kirckis Patroner til ævindeelig Eyendom for 100 Daler, og her paa egen Bekostning ladet indrette et Begravelse Sted for sig og sine Arfvinger, sampt til des Vedligeholdelse henlagt toe Hundrede Rixdaler, som efter hans og hans kiære Hustrues dødelig Afgang, af Kiølbyegaards Hofvitgaards Eyere aarlig, saa lenge Verden staar, skal forrentis til Tisted Kircke efter Fundazens Lydelse, og denne Steen derom at bære ævige Vidnisbyrd«.

I Døraabningen en tofløj et Gitterdør (Fig. 25, sml. Ældre nordisk Architektur 2. Saml. 4. R. Pl. 15) af sortmalet Smedejern, vistnok Aalborg-Arbejde

fra 1698. Hver Fløj har fire dobbelte Spiralslyng af Rundjern, med udhamrede, fligede Ornamenter, af hvilke den næstøverste har Form som Djævehoveder, mens den nederste mangler Detailler; paa Rammerne sidder Rosetter og Spiraler. Bag Gitterdøren en maaske lidt yngre *Trædør* med oprindelig Laas og Bukkehornshængsler.

Kapellet, der restaureredes 1891 (Arkitekt F. Uldall), har nu Gulv af sorte og hvide Marmorfliser, og paa dets Hvælv er der en fra o. 1850 stammende kalkmalet sort Dekoration (sml. S. 37).

Epitafiet (Fig. 26) paa Kapellets Østvæg er et barokt Billedhuggerarbejde fra o. 1720, vistnok af en københavnsk Mester (Quellinus-Elev?). Materialet er Sandsten, nu stafferet som graat og sort Marmor, med Detailler af hvidt Marmor. Midtpartiet med Skriftfeltet buer fremad, Sidepartierne skraaner perspektivisk tilbage; mellem deres spinkle, glatte, korintiske Pilastre hænger i Sløjfebaand to Vaaben, som over Døren, og to Kartoucher med Spejlmonogrammer. Postamentet er dekoreret med krydslagte Palmegrene og to Englehoveder. Over den forkrøppede Gesims brydes den brede Gavl af en stor, tung Vase med Flammetop og med Blomsterbundter under Hankene; paa Gavlstykkerne sidder to Smaabørn, den ene med Kalk og Bog, den anden med næbbende Duer. Indskrift med Versaler over Enwold Berregaard til Kølbygaard, født i Gjol Præstegaard 1653, død <1731>, og Hustru Anne Søe til Weslesgaard, født i Tisted 1646, død <1736>; gift 1679, to Sønner: Christian Berregaard, kongl. Majsts. Justits- og Kancelliraad, Assessor i Højesteret og Hofretten, Borgmester i Kiøbenhafn, samt Friderich Berregaard, kongl. Majsts. bestalter Ritmester, »efter at velædle Anne Søe hafde fød sin forrige Husbonde«, Søfren Jacobsen Lugge, død 1678, een Søn Mag. Søfren Lugge, Sognepræst i Holstebro, og een Datter, »som Aar 1701 indgik til sin Huile«, Fru Ingeborg Catrine Lugge, gift med Kancelliassessor Diderich Braes til Kockedal. »Og som Gud hid indtil rigeligen har benaadet dem med Lycke . . . med et got Nafn hos alle Dyds og Ærligheds Elskere, saa bie de nu efter een salig Afskeed fra Verden, samlet med den uendelig og overvættis Herlighed i Himmelen, ventende at omskifte de grae Haar, huilke de nu bære som een Ærens Crone, fundet paa Rætfærdigheds Veie, med den uforvisnelig Ærens Crantz, den uskatteerlige Rætfærdigheds Crone« etc.

Paa Kapellets Sydvæg er ophængt Ægteparrets *Kisteplader* og Vaabenbeslag, af Messing; han død 1731, 79 Aar gammel, hun 1736, i sit 92. Aar.

Paa de to barokprofilerede, nu egetræsmaledede *Kister* (sml. Fig. 25) ligger utedungede *Tinplader* over 1) Willum Berregaard, Herre til Kølbygaard, Borrebye og Veslesgaard, Ridder, H. K. M. Geheimeraad, Kammerherre og Justitiarius i Højesteret, født 2. Jan. 1717, død 1. Dec. 1769. 2) Sophie Agnete Berregaard, født Sehested, Datter af Oberstløjtnant Sehestedt og Wibeche

Marie, født Pultz; »hun indgik i Tiiden« 3. April 1757 paa Brudagergaard i Fyhn, indtraadte i Ægteskab 8. Juni 1777 paa Borrebye i Fyhn(!) med Kammerherre Friederich Berregaard til Kiølbye- og Wesløsgaarde; seks Sønner og to Døtre, af hvilke fem Sønner og een Datter »tilligemed en høitbedrøved Mand og Fader nu efterlever; hun udgik af Tiden og indgik i en salig Evighed Natten imellem den 21. og 22. Febr. 1787, samt hendes yngste Datter, Wibeche Marie Berregaard, efter at have leevet i Werden fra 5. Nov. 1786 til 21. Febr. 1787, hvis jordiske Deel og her findes needlagt«.

Kisteplade af Messing over Margareta Pedersdatter, født i Brøns i Holsten 1630, gift med Peder Matsøn, Forvalter over Ørum Slot og Gods (sml. Epitaf 2) 20. Marts 1661, levede med ham 8 Aar 10 Maaneder og 19 Dage; een Datter og een Søn; gift anden Gang med Dr. Mauritius Kønig, Biskop over Aalborg Stift, 26. Okt. 1671 i 6 Maaneder og 7 Dage, død 20. April 1675. Graverede Versaler. Over Indskriften sammenslynget M P D i Krans af drevne Blomster og Blade. Pladen blev optaget af en aaben Begravelse under Sakristiet, da denne 1809 blev opfyldt paa Grund af Træk; den laa paa en Kiste af Eg, »slet paa Siderne og flad paa Laaget«, hvis Kanter var besat med Fryndser af Tøj. Nu er den opsat paa en Trætavle og ophængt i Sideskibets østligste Fag.

Gravkældere under Koret opbrødes og tømtes 1863, da Kælderen under Berregaards Kapel dækkedes med udslidte Ligsten (Licitation).

Gravsten, alle paa Kirkegaarden.

1) (Fig. 27) Romansk, fra o. 1200, af Granit, formet som et Gravtræ, nedre Maal 180 x 47 cm. Over en omkringløbende Sokkel, hvis øverste Profil er en Rundstav, hvælver Stenens Ryg sig halvcylindrisk med skraanende Ende-flader. Et ophøjet Baand, der ligger langs Ryggens Midte og fortsætter sig paa begge Ender helt til Jorden³⁰, bærer midtpaa en dybthugget Majuskel: P; andre Bogstaver er ikke synlige, og det maa anses for tvivlsomt, om der har været flere. Ved Taarnets Sydside.

2) (Fig. 29) Romansk, af Granit, 131 x 52 cm, med Runeskrift³¹:

† ÞáR*: 1Y11H: HÁ: *NIFR: *þR†:

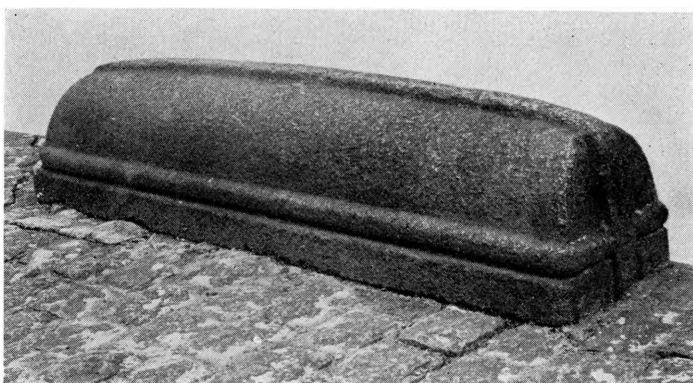
þorh: amdis: son: huiler: hæræ:

(»Thord Amdissøn hviler her«).

Stenen kantes af et ophøjet Rammebaand, hvorpaa Runerne staar ved den ene Langside, mens Feltet fyldes af et højstammet Georgskors paa en kube-agtig Golgatha-Høj; mellem Korsarmene og ved Foden er der rudeformede

Smaablade^{31a}, indsat i Taarnets Sydmur, vandret.

3) (Fig. 28) Romansk, af Granit, 155 x 51 cm, skriftløs, med Kors og Figur. Det slanke, højstammede Kors deler sig forneden i to vinkelstillede

E. M. 1938

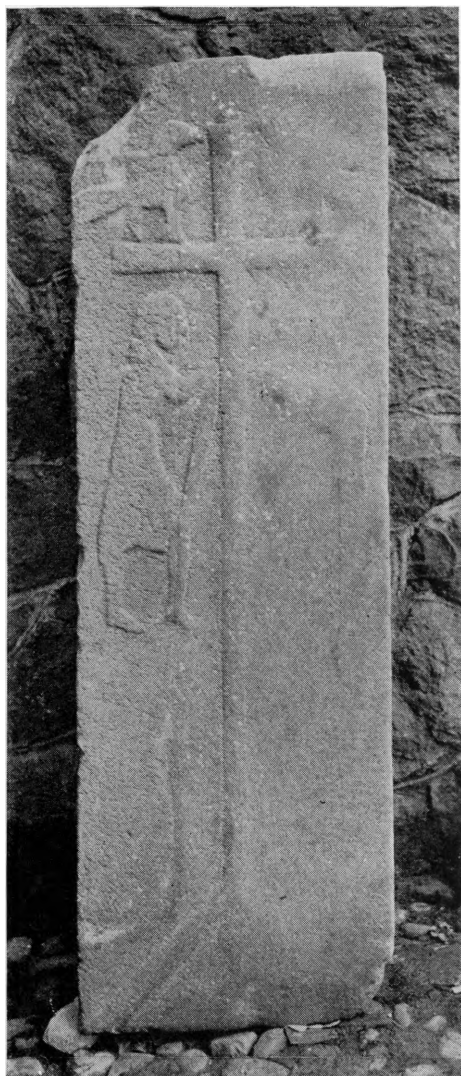
Fig. 27. Tisted. Romansk Gravsten (S. 57).

Stave, der sikkert skal forestille Golgatha-Højen; i Vinklen mellem dem skimtes en rundagtig Genstand, maaske et Kranie; paa Korsets Tværarme staar to mod hinanden vendte Fugle (Duer?), under (heraldisk) højre Korsarm ses en Mand i knælang Kjortel, der i Haanden holder en langstrakt Genstand, maaske en Skriftrulle, under det venstre skimtes et firføddet Dyr med stumpet Hale, sikkert et Lam; paa denne Side af Korset er det svage Planrelief næsten helt bortslidt, idet Stenen en Tid lang har været brugt som Trappesten i en Ejendom i Tisted Nørregade; paa de i Nationalmuseet opbevarede Tegninger³² fra 1853 og 1875 opgives dens Herkomst som henholdsvis Skinnerup eller Sjørind; endnu 1907—08, da den overflyttedes til Kirken, erindrede dog en ældre i Tisted barnefødt Dame, at den i hendes Barndom laa paa Tisted Kirkegaard, noget bagved Koret, og kaldtes Bispens Sten³³. Nu indsat i Taarnets Sydmur.

Gravstenene Nr. 4—22 har alle Tværskrift med fordybede Bogstaver.

4) o. 1625. »Herun[der hviler . . . Ma]nd, Ped[. . . Indvaa]ner i Tids[ted og . . . sammest]edtz Anno 1619(?) . . . Kalksten, 209 x 154 cm. Indskriftens Versaler er udslidte med Undtagelse af Linjernes første og sidste Bogstaver. Over Skriften Korsfæstelsen og Opstandelsen i Tvillingarkade og øverst et Englehoved; under Skriften to udslidte Bomærkeskjolde. I Hjørnerne ovale Kartoucherammer med siddende Evangelister og mellem dem lodrette Smalfelter med Tøjguirlander, den ene med romerske Krigsvaaben og forskellige Redskaber (Økse, Spade, Le), den anden med Kristi Lidelsesredskaber. Randbort med Baandslyng. Ved Kirkegaardens Nordvesthjørne, hvor Ben fra Begravelserne i Kirken er nedlagt.

5) Latinsk Indskrift. Olav Andersen fra Sæby, født 1630(?), beklædte Rek-torembedet i Thisted i 26 Aar; »Til en Hustru kom han aldrig i Taknemmelig-hedsgæld, eftersom han ingensinde ægtede nogen, og dog savnede hans eget

for. 1908

Fig. 28. Tisted. Romansk Gravsten
(S. 57).

E. M. 1931

Fig. 29. Tisted. Romansk Gravsten med Runer;
disse er optrukket med sort Farve (S. 57).

Livsløb . . . ikke sine Genvordigheder«; død i hans Alders 53. Aar. Ølandsk Kalksten, 150 x 107 cm. Den næsten helt udslidte Versalskrift er suppleret efter en delvis Gengivelse i Pontoppidan: *Marmora Danica* Appendix. 1741.

S. 346 f., som ikke er helt nøjagtig; ifølge Kirkebogen blev nemlig »Oluff Andersen, lathinske Skolemestter« begravet 2. Juni 1664; men hvis »Hans Alders 53. Aar« er rigtigt, bliver Fødselsaaret 1612³⁴. I Stenens Hjørnecirkler Evangelisttegn med Navne i Kartoucher. I Trappen til Sakristidøren.

6) »Til Ære for Forældrene, afg. Hr. Ulrich Zitscher, ford. Tolder udi Thi-

sted, og hans kiere Hustru, afg. Mad. Kierst. Pedersdatter, som døde, hun i Aug. 1727 og han i Sept. 1736, æt[atis] 62, er denne Steen bekostet af deres Datter, Mad. Marg. Soph. Zitscher, afg. Hr. Claus Ursins, hvis eneste Søn Msr Claus Casperg. Ursin døde i Aug 1765 æt[atis] 28, og Moderen i Dec. 1780 æt[atis] 78, hvilke alle 4 norden denne Steen ligge begraune«. Ølandsk Kalksten, 174 x 113 cm, med Versaler. Stenen, der nu er anbragt ved Taarnets Vestmur, fandtes 1917 i en Have ved Thingstrupvej. Dens oprindelige Plads har sikkert (sml. Lysekrone Nr. 3 S. 47 f. og Epitaf 8 S. 54) været i Sideskibet³⁵.

7) Henrich Christian Knakkegaard, født i Thisted 13. Nov. 1750, hvor han blev Borger og Købmand til sin Død, 7. Nov. 1808; »i de sidste 17 Aar var han givt med Kirstine Magnille With«. Rødlig Kalksten, 205 x 150 cm. Kursiv-Indskriften ender med et Vers. Foroven paa Stenen Lampe flankeret af Fakkell og Aks samt Palme og Olivengren, forneden krydslagte Grene og »Tandsnit«, alt i nyklassisk Stil. Paa Kirkegaarden, Syd for Taarnet.

8) Tvillingerne Nicoline Anne Birgitte og den yndige Pige Ide Sophie, død 1805, alle Børn af [Byfoged Brøndlund og] Sophie Fentzholdt³⁶ Kalksten, 208 x 128 cm med næsten udslidt Kursiv; uden Ornament. Aars-tallet 1811, der er indhugget forneden i Stenens højre Hjørne, betegner maaske Dødsaaet for en Person, hvis Navn er forsvundet. Syd for Langhusets Midte.

9) Niels Christian Diderichsens to Hustruer, Maren Jensdatter Randrup og Charlotte Caroline Callundan, »og vores Datter« Friederiche Lovise. Niels Christian Diderichsen døde 24. Febr. 1813. Rød Sandsten, 186 x 125 cm med temmelig udslidt Kursiv; uden Ornament. Syd for Taarnet.

10) Købmand Mads P. . . søn Tousgaard..... 1739 1817. Norsk Marmor, 209 x 145 cm, med næsten udslidt Kursivskrift og kraftig relief-hugget Dekoration i nyklassisk Stil, rimeligvis fra Tiden henimod 1800. En tandsnitsmykket Bue over Indskriften støttes af Pilastre med hængende Tøjbaand, hvori Dødssymboler og Merkurstav, Palmegrene og Anker. I de øvre Hjørner Korsfæstelsen og Opstandelsen, paa Pilasterpostamenterne i de nedre Hjørner Peter og Paulus og derimellem Overflødighedshorn. Syd for Korets Østgavl.

11) Købmand og Kirkeværge Christen Hou, født i Hou. . . Hals Sogn 17. Maj 176?, gift [6.] Juni 1810³⁶ med Enkemadame Knakkegaard, født With, og død sammesteds 2? Aug. 182?. »Den 22. . . . nedsattes ... af hans Enke den . . .«. Kalksten 198 x 140 cm med udslidt Kursivskrift. Foroven Urne under Guirlande, forneden Halvcirkel med Stjernesol samt Bølgebort. Syd for Taarnet.

12) Told- og Consumptionsinspecteur Christen Ludvigsen, født i Colding 17. Nov. 1752, død i Thisted 13. (eller 18.) Maj 1806 og Hustru Bolene Dorothea Hophner³⁷, født i Kiøbenh. 30. Maj 1757(?), død i Thisted 29. Juni 1821.

Forneden paa Stenen: »18?? er denne Steen nedlagt og . . . betalt til Thisted Kirke for . . .«. Kalksten, 175 x 118 cm, med temmelig udslidt Versal-Indskrift, der ender med et Vers. Randbort af Bladranker; forneden Oliven- og Palme-grene i svagt Relief. Syd for Taarnet.

13) Christen Hoyer, født i . . . 1760, død i Thisted i Juli 1821 og Ane Marie Thomesen, født i Thisted 1771 (?), død sammesteds i Juli 18. . . Ølandsk Kalksten, 175,5 x 118 cm, med næsten helt bortslidt Skriveskrift i Ovalramme med Bladslyng. Syd for Korets Østgavl.

14) »Af Kiøbmandsfamilien Knakkegaard, som .. . blomstrede her i Thisted... var Kjøbmand Christen Chr. Knakkegaard, hvis Legeme herunder er nedlagt, den sidste, født 15(?) Okt. 17[58]³⁶, gift i 24 Aar med Mads Thousgaards Enke (sml. Nr. 10) og i 7½ Aar med Ane Kirstine Møller, »i hvis taknemmelige Erindring han evig lever«; død 10. Sept. [18]25. Sandsten, 207 x 132 cm, med temmelig udslidt Skriveskrift; i Hjørnerne Kvartcirkler med Planteornamentik (sml. Nr. 15). Vestligt paa Kirkegaarden, nær Syd-hjørnet.

15) Amtsprovst Christian Ehrenfried Carstensen, født i Nordborg 23. Febr. 1749, død i Thisted 12. Juni 1831 og Hustru Ane Marie Schytte, født i Odense 1749, død i Thisted 1818. Kalksten, 219 x 156 cm; Skrift og Ornamentik som foregaaende. Syd for Langhusets Midte.

16) Købmand Mathias Nicolai Reesen, født i Sønderhage 12. Okt. 1763, død i Thisted 16. Dec. 1824 og Hustru Inger Nielsdatter Overgaard, født i Hørsted 26. Nov. 1751, død i Thisted ... Maj 1833. Sandsten, 192 x 128 cm, med Kursivskrift. Randbort i svagt Relief; foroven Urne, forneden Bikube, paa Siderne Greneranker og i Hjørnerne Smaarsetter. Nær Kirkegaardens Vestmur.

17) Toldkasserer, Ritmester Johan Ludvig Schack, født i Skanderborg 6. Juni 1764, gift 1795 med Elisabeth Helene, født Saabye, død i Thisted 22. April 1834. Sandsten, 158 x 90 cm, med Skriveskrift. Foroven et smalt, vandret Felt med Urne flankeret af to Blomster, i et tilsvarende nedre Smalfelt akantusagtig Blomst mellem Grene, alt i svagt Relief. Vestlig paa Kirkegaarden.

18) Fuldmægtig Lars Kynde, født i Thisted 1. Juni 1806, død sammesteds 2. Marts 1834. Sandsten, 192 x 95 cm, med Skriveskrift, hvorunder et Felt med korslagte Grene og i Hjørnerne Vifteblade. I Kirkegaardens sydvestlige Del.

19) Kirstine Høyer, født Ø1ste, født i Aalborg 14. Jan. 1771, gift samme Sted 29. Okt. 1809 med Borger og Hattemagermester Friderich Bierkenbusk Høyer af Thisted, »Moder til en Søn, som modtager hende i Evigheden«, død i Thisted 20. Dec. 1839. Sandsten, 191 x 98 cm med Kursivskrift i rektangu-

lært Felt, indrammet af Bladranker; foroven Bikube, Le og Knogle, i Hjørnerne Rosetter. I Familiegravsted nær Kirkegaardens søndre Dige. Paa samme Gravsted to andre Sten, den ene lignende over Manden, død 1854.

20) Inger Christens Datter Tousgaard, født Toudal, født 6. Jan. 1766 i Østeril, indlod sig i Ægteskab 18. Nov. 1804 med Ungkarl Niels Tousgaard i Thisted (sml. Nr. 21), gift i 38 Aar, død 16. Maj 1842 i sit 76. Aar. Forneden paa Stenen: »Betalt til Thisted Kirke for 20 Aars Fred 5 Rbdlr.« Sandsten, 147 x 66 cm, med Skrifte. Foroven Urne, i Hjørnerne Rosetter. Midt paa Kirkegården.

21) Niels Tousgaard, Borger og Værtshusholder, født i Thisted 18. Maj 1768, gift 18. Nov. 1804 med Pigen Inger Christens Datter Toudal (sml. Nr. 20), død 26. Maj 1848. Udstyr og Plads som foregaaende.

22) Lars Hilleman Holst, Borger og Købmand i Thisted, født der . . . Dec. 1765 (ell. 63), død sammesteds 16. Dec. 1836 73 Aar gammel, og Hustru Helena Carthrine Steenstrup, født i Sondrup paa Mors 1789, død i Thisted 10. Jan. 1848 i en Alder af 59(!) Aar. Hvid Marmor, 187 x 122 cm, med Kursivskrift. Foroven og forneden rektangulære Felter med henholdsvis Oliven-gren og Vase. Paa Kirkegården nær Sydgærdet.

*Forsvundne Gravsten*³⁸, †1) Mathias G. C. Carstensen, Tvillingsøn af Provst Carstensen og A. M. Schytte, født i Sæbye 22. Dec. 1789, død i Thisted 24. Maj 1794.

†2) Christiane Carstensen, Datter af Amtsprovst Carsten. . født .. . 1787, død ... 1848.

†3) Andreas Emil Stochfleth Faye, Overkrigskommissær, Byskriver, født 29. Aug. 1796, død 22. Okt. 1842.

Kirkegaardsmonumenter. 1) 1823. Christen Pedersen Knakkegaard, Forgylder og Blikkenslager i Thisted, født sammesteds 27. Sept. 1796, død 12. Aug. 1823. Lille Gravstele af rødlig Sandsted, 87 cm høj, bekostet af Broderen Glarmester og Spejlhandler Knakkegaard i Aalborg. Skrifte i ovalt Marmorfelt. Paa Bagsiden med Versaler et Mindedig, der hentyder til det Ulykkestilfælde, der voldte Chr. Knakkegaards Død, idet en Bjælke i Hejseapparatet knækkede, da han efter endt Forgyldning var ved at sætte en af Urskiverne op:

»Med gyldne Tal jeg tegnede Uhrets Skiver,
Den sidste færdig var, man den til mig ophiver,
Troløse Bjælke brast og mig mod Jorden drog,
Mit Livets Klokke brat sin sidste Time slog.
I nysindviet Jord mit knuste Leer blev gjemt,
I Aandens Flugt til Gud blev Livets Fare glemt etc.

2) Kancelliraad Peter Georg Toft, født 9. Jan. 1784, gift 15. Sept. 1809, død 30. Sept. 1832 og Hustru Judithe Petrine Estrup, født 12. Juli 1788,

død 8. Jan. 1833. Gravstele af Sandsten i nyklassisk Stil af C. F. Holbech; i Gavlparket et Bladornament og herunder to Sommerfugle; over Gravskriften med Versaler, indsat Marmorrelief i Thorvaldsensk Stil, sign. Hb: Dødens Engel (med Fakkelt) bringer Hustruen til Manden; over Relieffet: »For evigt Døden forener«. Paa Siderne Relief af Hund og kæledigt Duer. Paa Bagsiden: »Barnlig Kiærlighed reiste dette Minde«. Sydøst for Kirken.

3) Kancelliraad Jes Luthhöft, født i Cappeln 2. Febr. 1771 og efter 27 Aars Virken som Byfoged i Thisted, Herredsfoged i Hillerslev og Hundborg Herred død i Thisted 2. Marts 1838. Gravstele af Sandsten paa profileret Sokkel og med udladende, fladbuet Gavlstykke; Indskriften, med Skriveskrift, paa indsat Marmorplade; forneden i rundbuet Felt Marmorplade med Evigheds-lampe. Sydøst for Kirken.

4) Monument over Digteren I. P. Jacobsen, født i Tisted 7. April 1847, død sammesteds 30. April 1885, med indsat Profilrelief i Bronze. Sydøst for Kirken.

†*Gravtræer* paa Kirkegaarden nævnes 1782—83 (Rgsk.).

Grav, middelalderlig, 78,5 x 21 x 16 cm, sat af riffelhuggede Kalksten, der var sammenstillet uden Anvendelse af Mørtel og uden særlig Bund, men med Laag af 4—5 Kalkstensflager. Den lille Grav indesluttet af et Barn paa o. 3 Aar. Den opdagedes 1876 under »en af Stræbepillerne ved Sydsiden«³⁹; fra dens Bund til Brolægningen var o. 1 m.

KILDER OG HENVISNINGER

Regnskaber 1583—1630, 1640—73, 1700—1857, 1863 med Licitationsbeskrivelse for Hovedreparation (LA. Viborg). — Præsteindberetning 1809 (NM). — Kaldsbøger 1802—45, 1844—56 (LA. Viborg). — Museumsindberetninger af C. A. Jensen, Otto Norn og Rolf Graae 1936. Revideret og forøget af C. A. J. og E. M. 1938—39.

Thura: Aalborg Stift S. 462—69. Høyens Notebog XV. 1833. S. 78—80, 82. Kernerups Notebog IV, 27. Opmaaling af F. Uldall 1896 (NM).

P. L. Hald: Thisted Kirke, en illustreret Vejledning (uden Aar). — Samme: Af Thisted Købstads Historie (AarbThisted. 1924. S. 155—69).

Adskillige, især personalhistoriske Oplysninger er meddelt af Skoleinspektør P. L. Hald, Leder af Museet for Ty og V. Han Hrd.

Historie. ¹ AarbThisted. 1924. S. 29 f; sml. Kr. Erslev: Danmarks Len og Lensmænd. 1879. S. 166. ² P. B. Grandjean: Danske Købstæders Segl. 1937. S. 43. ³ Danske Atlas V. 1769. S. 450. ⁴ Evald Tang Kristensen: Danske Sagn III. 1895. 1011, Aug. F. Schmidt: Danmarks Kæmpesten. 1932. 1444, 1439. ⁵ AarbThisted. 1935. S. 59.

Bygning. ⁶ Om ældre Raadhuses Forhold til Kirkegaarden, se Trap 4. Udg. V, 297 Note. Sml. Note 19. ⁷ Sml. AarbThisted. 1924. S. 156 f. ⁸ Sml. Bircherods Dagbog 5. Juni 1706 og AarbThisted. 1924. S. 157. ⁹ Udført 1936 af Maleren Povl Jensen.

Inventar. ¹⁰ Thorlacius-Ussing: Billedskæderen Claus Berg. 1922. S. 95. ¹¹ Høyens Notebog XV, 78 f. ¹² Ved Konservator Steffensen. ¹³ Fremdraget 1890 som Bagklædning paa Alterbordet; Maleriet var dækket af Snavs, hvorfor Brættet blev lagt ud til Ophugning, men da Regnen vaskede Snavset af, kom Maleriet frem og blev reddet (mundtlig Meddelelse paa Stedet af Frøken Klokke Riis). ¹⁴ Paa Tegningen skrevet:

»Efter Sigende fra Sjørring Kirke; ligger i en Gaard i Thisted By«. ¹⁵ F. Hendriksen: Lorenz Frølich. 1920—21. S. 283, ill. ¹⁶ Saaledes kaldet, fordi han har gjort en Række Epitafier i Aalborg Budolfi Kirke. ¹⁷ *Prædikestol*. I Regnskaberne for 1594 noteres: »Annammet af Borgmester og af Borgerne, som de har givet til den nye Prædikestol 39 Dlr. 3 Mark og 10 Sk.«; for 1595: »Oppebaaret af Torp, som er givet til Prædikestolen, Byg — 1 Td., af Tinstrup til Prædikestolen 5½ Dir., oppebaaret af Fortoft til Prædikestolen 3½ Dir., end til Prædikestolen 1 Mark og 11 Sk.« ¹⁸ Ved Konservator, Maler Niels Termansen. ¹⁹ Danske Atlas V, 432. Om *Stolestaderne* oplyser Regnskaberne videre: 1764 maledes tre lukkede Stole af Maler Niels Peiter Baun, og 1769 maler han to nye Stole af samme Art, der var »opbygte« af Jens Axelsen Snedker. Blandt Kirkens »indelukte Stole« nævnes bl. a. 1786—87: den saakaldte Kongens Stol, der bruges frit af Byfogeden, samt Konferensraad Hauchs, der ligeledes var fri, da han »nylig har skænket to smukke Marmorkugler til at zire Pillerne med for den store *Kirkeport* ud til Torvet, og tillige vedligeholder den lange Strækning af Kirkegaardsdiget fra Enden af hans Gaard langs sønden op til Sønder Kirkeport«. ^{19 a} †*Skabe*. 1701 opsattes »i Taarnet« et Munderingsskab »til kgl. Majestæts Landsoldaters Gevær«. 1732 blev der lavet et Skab i Sakristiet, af Fyr, til Kirkens Ornament og Breve (Rgsk.). ²⁰ *Orglet* skal iflg. Traditionen være bygget i Kongsberg for en Pris af 2400 Rdl. (se P. L. Hald: Aarb-Thisted. 1924. S. 161); hvorvidt denne Tradition har virkelig Baggrund, er ikke oplyst; i Regnskaberne for 1764 staar flgd. Notits: »28. Apr. Brev til Organisten i Kongsberg i Norge om Orgelet«. Selve Brevet har ikke kunnet findes. ²¹ 1782—83 kaldes han Amdi Worm fra Vejle (Rgsk.). ²² Trap 3. Udg. IV, 1 S. 201 (og herefter P. L. Hald: Thisted Kirke) opgiver fejlagtigt H. B. Storck som Tegneren. ²³ 1772 nævnes, at *Uret* har Timevisere udenpaa Øst- og Nordside og to smaa Klokker neden i Taarnet fastslaaet paa en Bjælke med to Hamre, som med en Kæde ned fra Uret slaar baade Kvarter- og Fuldslag. 1784 klager Borgerne over Uret; det foreslaas at anskaffe et nyt og prøve at sælge det gamle til en Herregaardsejer »eller andre paa Landet«. Det følgende Aar er Uret nedtaget og et nyt opsat paa Prøve. Urmageren tilbyder gratis at indrette ogsaa en Viser paa Taarnets Vestside, hvis Kirken vil betale Skiven »til Nytte for hvem som kommer vesten ind i Byen, hvor den største Passage er«. ²⁴ Marmora Danica Appendix S. 346.

Gravminder. ²⁵ Danske Atlas V, 432. ²⁶ Det sidste L er fejlagtigt malet som I. ²⁷ Danske Atlas V, 433. ²⁸ Sml. Hofmans Fund. IV. 1759. S. 410. ²⁹ Danske Atlas V, 432 f. ³⁰ Løffler: Danske Gravstene Tav. XV, 79. ³¹ Jacobsen-Moltke: Danmarks Runeindskrifter Nr. 156. ^{31a} I Danske Atlas V, 431 siges Indskriften at være »over en Jomfru af Faartoft, som havde bygget noget til Tisted Kirke« (sml. S. 30). ³² Wegener 1853, Løffler 1875, sml. Løffler: Danske Gravstene Tav. X, 56; ang. Overflytning til Kirken, se AarbThisted 1909, S. 87. ³³ AarbThisted. 1909. S. 87. Samme Dame fortalte, at hun og andre Skolebørn brugte at stikke Knappenaale ned ved Siden af Stenen, hvorved de bragte et Offer, der skulde fri dem for Ubehageligheder i Skolen. ³⁴ Aarb-Thisted. 1915. S. 62—65. ³⁵ H. Billeskov-Jansen i AarbThisted. 1921. S. 254—57. En Tilføjelse i Kirkebogen efter Indførelsen af Margr. Sophie Zitschers Begravelse nævner, at det havde været hendes sidste Vilje, at der af hendes tiloversblevne Midler skulde bekostes to Ligsten til Anbringelse i »bemeldte Norregang«, den ene over hendes Forældre, den anden over hende og hendes Søn (P. L. Hald smst. S. 257 Note). ³⁶ Læsningen suppleret efter P. L. Halds Optegnelser og Kirkebogen (LA. Viborg). ³⁷ I Kirkebogen kaldes hun Bolette Dorothea Wismar. ³⁸ Efter Optegnelser ved P. L. Hald. ³⁹ Thisted Amtsavis 16. Juni 1876.